

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—
 Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 BUDAPEST,
 VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.
 Telefonszám: 61—38.
 Hirdetések
 felvétele ugyanott.

—⊗— Budapest, január hó 12. ⊗—

BLAHA LUJZA.

Ötven esztendeje, hogy Blaha Lujza rálépett a »forró deszkákra«. Estéről reggelre ugy patant ki ennek a jubileumnak a hire, mint a jégvirágok szoktak az ablakon. Milyen különös is az, hogy dalban és tánczban jubilál valaki. Minden jubileumban van egy csöpp szomorúság, de a fél-százados: kegyetlen. Mert Janus-arczczal áll fölötte az ember.

Egyik tekintettel visszanezünk az ötven esztendőre: pipácsos, buzavirágos mezőkről rebtent föl nótázva ez az asszony. És belenézünk a mába kapcsolódó jövőbe: szomoru tarlókat látunk. Micsoda más világ volt akkor! Az ország a felszabadított nép szeretetétől volt mámoros. A Jókai romantikájától illatozott a levegő. Délibábok hősei jártak az utcákon. A régi Pest-Buda, a csöndes burgerek városa aranyos derűben élt. Ott, ahol most Blaha Lujza dalol, a vámon tul, kövér káposzta-fejeket öntöztek a sváb kertészek. Azontul, ami volt, csupa gyönyörű, kalászos magyar rónaság. Benne ákáczos falvak, bogárhátú gunyhókkal. Ugy képzeltük, hogy az megannyi kalitkája a gerliczebugásnak. Csupa rámás-csizmás, virtuosos, de gavallér paraszt-lóvág él benne. És csupa olyan tüzről-pattant, aranyos, hamiskás menyecske, mint Blaha Lujza. A paraszt ugyan akkor sem volt ilyen, de az urak ilyen vidámnak, nótásnak akarták látni.

De közben lassan átformálódott a világ. A káposztaföldeket megette a terjeszkedő nagyváros, a svábokat pedig a magyar nóta. Gyönyörű kulturmunka volt a Blaháéké. De a levegő már nem a romantikától volt parfümös, hanem kőszénfüsttől. Az emberek hitetlenebbek lettek. Már nemcsak néztük, de meg is láttuk a parasztot, dolgozva, verejtékezve, olykor véres aratásban, majd szomoru hollócsapatba kerekedve. Kezdtük észrevenni, hogy a Csepreghy Ferencz és a Tóth Ede munkáiban csak afféle felemás litteratura van, mint a francia vaudevillekben és a német életképekben. De minél inkább parádés szereppé zsugorodott egy-egy népszínmű, annál jobban megcsodáltuk ezt az asszonyt s annál jobban megéreztek, mennyire az ő szívével együtt él és együtt hal ez a színes buborék-világ.

S ha ma, az ötvenéves jubileumán is élvezni tudjuk ezt a rozmaringillatu poézist, akkor ennek az ő pajkos nótázásán, tánczán fölül megint csak a viszonyokban van a magyarázata. A nagyváros áll ma itt szemben a faluval. Egy felcseperedő új rend a régivel. Fáradt emberek ülnek be a piros zsöllyébe és ő viszi, viszi a lelküket egy messze tündérvilágba. Mi van azon sirnivaló, hogy a kecskeméti öregtemplom nagyharangja olyan busan szól? Édes együgyűség, de mig hallgatjuk, a lelkünk, mint rab katonáé vasárnap délután, odahaza kóborol. Valahogy öntudatlanul visszazokogjuk a fiatalságunkat, a muskátlis ablakokat, szelid öreg szempárokat, a csöndes udvart, ahol csak üllő-és pörölycsattogás hallatszott, nem a gyár túlkölése.

És ha az ember a gyermekeire gondol, akik mindezt nem fogják sohasem érezni, mert a grammofon-lemez sohasem adja vissza az ő aranyosan vesztegető, elámitó művészetét, akkor érthető, miért érezzük ujjongva és jókívánságokkal telve is kegyetlennek ezt a jubileumot. Poétáknak és művészeknek — a képzelet bálványfaragóinak — meg kellene tiltani, már magunk miatt is, hogy jubiláljanak. Ha már az idő kerekét, fájdalom, ugy sem lehet a fejük felett megállítani.

Petőfi.

Most kellene lantod
 Viharának zúgni, süvitni,
 S haragos lelked szilaj árjának
 Tombolni, Petőfi!
 Most kellene sziveket rázó,
 Velőket tépő vad erőddele,
 Menydörgő dalaiddal
 Fölverned a népet
 S tüzelned a harcra,
 Az ujjá-alakító,
 Megváltó harcra,
 Mely végre örökre leszámol
 A multtal,
 S a Pató-Pál-féle erények
 Mindent előlő gazza között
 Széles, szabad utat nyit
 A jövődök igazának.

A te szent hevülésed,
 Dalaid felséges riadója
 Dandárokat nőtetne a földből,
 Mennyei hadsereget,
 Nem karddal, kelevésszel,
 De villámló akarattal,
 Hódító honszeretettel,
 S nem is az osztrák, az orosz
 Letörésére, —
 De a magyar ős-tunyaság,
 A rontó visszavonás,
 Az üres, buta gőg,
 A mihaszna duhajság
 S az áldástalan, ronda közöny
 Százados átkai ellen!

Ó ha te vernéd, —
 A te isteni tárogatód harsogná
 A riadót e csatához!
 Fel, talpra, ti révedező rabszolgák,
 Ti úri ruhákba hajlongó
 Léha cselédek,
 Önző, szószátyár, kofa népe,
 A beteg haza testén
 Rágódó gyülevész had,
 Romlásba rogyott, renyhe magyarság!
 Fel, fel a döntő harcra,
 A magad balvégezete ellen,
 Munkára, tette, dologra!
 Most vagy soha — talpra!
 Mert ha tovább is révedezel:
 Talpad alól kigurúl a föld
 S nem lész soha szabad és nagy!

Ó ha te vernéd most is a riadót,
 Te igaz, te erős,
 Te rettenthetetlen,
 Aki százszor meghálnál
 Azért, amit egyszer
 Átéreztél
 S szóba, vagy dalba kimondtál!

Mily életerős buzgás
 Támadna e földön!
 A megtisztult nemzeti léleknek
 Milyen forradalma söpörné
 Pokolba a régi penészt,
 A híres magyar szalmatüzek
 Minden hamuját,
 S az átszebbült, új, szabad életnek
 Milyen diadala volna jutalmunk!
 Oltár lenne e hon, ahonnan
 Nagy, nemes, világot melegítő
 Gondolatok
 Sugaraznának széjjel
 A beteg emberiségre,
 Mint mikor alaktalan éjjel után
 Föllángol a nap
 S fényének melegétől
 Az alvó élet
 Diadalmas ragyogással
 Munkára, öröme fölébred...

Endrődi Sándor.

Harzi Mandi élete.

Irta: SZALONTAI GYULA.

Tekintetes Szerkesztő ur!
 Tudom ugyan, hogy a memoár-irodalom köveszében
 van, s hogy az igen tisztelt publikum ma szivesebben
 olvassa a trivolitásokat és cochneriákat, de azért
 mégis bátor vagyok idemellékelve megküldeni naplóm,
 jobban mondván élettörténetem leírását azzal a kéressel,
 hogy azt Tekintetességed b. lapjában közölni sziveskedjék.
 Miután pedig tudatom, hogy nem vagyok professzionátus
 író és hogy tisztességes megélhetésem van s így honorá-
 riumra nem reflektálok, maradok igen tisztelt Szerkesztő
 urnak viszontszolgálatra bármikor kész legalázatosabb
 szolgálója

Harzi Mandi.

Naplóm.

Mint nevemből is látható, én a híres Harzi-
 családból származom. Apám — miként összes őseim —
 tenorista volt, s mint ilyen nem egy diadalt aratott
 a Dunári-valczer éneklésével. Zsenge koromat ő és
 boldog emlékü édes anyám oldala mellett töltöttem el.
 Édes anyám gondos nevelésben, kedves apám pedig
 alapos zenei kiképzésben részesített. Alig voltam még
 hat hónapos, máris ösmertem atyám egész repertoárját.
 Ugy-e, nagy szó ez? ... Meghiszem azt! ... Ó, mily
 gyönyörű saját szerzeményei voltak. Nem sorolom
 fel mind, — mert ez ugyanis más lapra: a zenetörténet
 lapjára tartozik — itt csak azt a nagy áriát említem,
 melylyel hallgatóit mindig elbűvölte. Előbb lágyan,
 lassan, mint a csermely csobogása, majd csattogón,
 mint a vihar tombolása, végül simán, elhalón, mint
 a szerelem nyögdecselése, hallatszott ajkáról a dal.
 Tele ambícióval e dalt betanultam s többször el is
 énekeltem. Szüleim látván előmenetelem, igen bol-
 dogok voltak velem együtt. A zeneleckéken kívül
 kedves tanulmányom volt az emberi nyelv elsajátítása
 is. Atyám gyakran mondogatta: annyira tanuld meg

legalább a gonosz emberi fajzat beszédét, hogy ha nem is tudsz majd beszélni, de legalább megérted őket. E kívánságának is megfelelttem s mondhatom, csakhamar megértettem azt a minden kellemet, csengést, ütemet nélkülöző zagyva hangzást, amit emberi nyelvnek neveznek. A testedzést sem hanyagoltam el; boldogan tornáztam kis házunk nyújtóján.

Azonban kanári tervez, ember végez. Egy napon, éppen délebédünket fejeztük be, megjelent házunk előtt a mi ismert emberünk két ismeretlennel s a következő párbeszéd folyt le közöttük:

— Ez volna az a híres harzi kanári?

— Si Signori, ez egy valódi, igazi, non plus ultra, veritable kanári. Ugy énekel, mint Caruso. Esselenza, nézze, milyen szép sárga tolla van. Ez tiszta, ez race, ebben nincs egy csepp zöldling, vagy csizvér. Esküszöm a Madonnára, mind a tiz élő és öt megholt gyermekem boldogságára. E vero, stimatissime Signore, monsieur és madame, mein 'er, e vero.

— Nos, és mennyiért adja?

— Ó, mondhatnám semmiért, mondhatnám ingyen, oly olcsón. Huszonnégy lira, vagy ha tetszik, huszonkét korona, sőt odaadom két Louis d'or-ért, de odaadom egy font sterlingért is.

— Ez sok, amit kér.

— Sok? Molto? ... Sok a csillag az égen, sok az ember a földön, sok a víz a tengerben, de az, amit kérek, kevés, poco, semmi, niente.

Mit folytassam tovább ez undorító és borzalmas kannibáli jelenet leírását, elég az hozzá, hogy eladtak ötven százalékkal olcsóbban, fele áron.

Most, aggkoromban, mikor a szív fásultabb, most is keserűséggel telik meg a lelkem, ha visszagondolok arra az érzésre, mely akkor dult bennem, mikor szüleim köréből durva erőszakkal kiragadtak, hogy egy másik házba letelepítsenek. A két ismeretlen ember közül az egyik, aki illatos és szép volt, azt mondta: »Hogy ver a kis bohó szive! Talán fél?« Ó, csak tudtam volna felelni, megmondtam volna neki, hogy én nem félek, csak fel vagyok háborodva és tiltakozom a kanárizmus nevében az ilyen brutális eljárás ellen. Minden hiábavaló volt. Megkezdődött az én kálváriám.

Napokig, sőt mondhatnám: hetekig utaztunk előttem ismeretlen földeken s mint beszédjükből kivettem a földek e területeit szép Itáliának, mesés Svájcznak, gyönyörű Tirolnak nevezték. Ha a fájdalom nem marczangolta volna keblemet, azt mondanám: az utazás igen érdekes volt. Bár az életet inkább még csak sejtettem, mint ismertem, mégis rájöttem, hogy e pár ember a szép és erős nem egy-egy példánya.

Utazásunk alatt jobb szórakozás hiányában utitársaimat figyeltem meg. A vájbi folyton férjén csüngött, akit csókok özönével halmazott el. A férfi nagy lelki gyönyörrel fogadta. Az érzelmek emé — mondhatni — sokszor tulvehemens megnyilatkozását csak néha-néha, mikor már több volt a kelléténél, háritotta el gyöngéd kézmozdulattal vagy kedveskedő szavakkal. Minduntalan más-más variációban ismétlődött meg közöttük a nagy szerelmi dialóg.

— Mondd, Józsi, szeretsz-e engem?

— Hisz tudod, édesem, hiszen azért vettelek el, te kis arany bogár.

— Igen, te csak mondod.

— Mondom, hát természetes, hogy mondok is, de be is bizonyítom.

— Fogsz szeretni engem ezután is, mindig? ... Ugy, mint most, fogod majd később is mondani: te arany bogaram? Fogod? Mert, lásd, édes mindenem, ha te nem fogsz ezután is úgy szeretni, én megölöm

magam vagy elpusztulok a bánattól. Ó, Józsi, ha tudnád, mennyire szeretlek! ... Bár most meghalnék, hogy mondhatnám: boldogságom halálomig tartott.

— De édes babuczim ...

— Mondd, édesem, ugy-e nem fogsz soha megcsalni? Ugy-e mindig engem fogsz csak egyedül szeretni?

— Természetes! Téged, mindig csak téged.

— Egész életem át?

— Egész életem át.

— A sirig?

— A sirig.

— Hü leszel hozzám?

— Hü.

Mit mondjam tovább? Ez így ment szóról-szóra, nap-nap után: A csók czuppanása, forró ölelés és mély, de azért örömteli sóhajok voltak kísérői a beszélgetésnek. Megvallom, ez időben a szerelmi megnyilatkozások örömmel vegyes reménnyel töltötték el egész lényemet, mert én — ki logikusan szeretek gondolkodni — e jelenségekből arra következtettem, hogy akik így tudnak szeretni, azoknak van szívéük is.

Körülbelül hat heti utazás után végre megérkeztünk. Igen csinos kis lakás várt reánk. Az én lakosztályom a kis szalónban volt, melybe az illatos hálófülke nyílt. Gyarlóságom meg kell vallanom: a megérkezés után lelki fájdalom lecsillapult, sőt mondhatnám: közérzésem egész kellemes volt. Az uton rendkívül nélkülöztem a fürdőt, örültem, midőn — most már jóval lakályosabb otthonomban — kedvemre kimosakodhattam magamat. Menüm is változatosabb lett, mert a kendermagon kívül saláta, füge, galambbegy, répa, cukor, hámozott zab stb. delikát fogások is kerültek asztalra. Életkedvem visszatért, már az első napon elénekeltem a nagy harzi harczi indulót.

— Hallod, Mandi, mily vigan énekel a kis mandli!

— Hogyne, cziczám, ő is örül, hogy végre helyben vagyunk.

— Hát annyira hazakivánkoztál már?

— Természetes: Csak jobb talán itthon a mi kis otthonunkban, mint a folyton füstös vasuti fülkében vagy hotelszobában.

— Szóval: untatott az utazás.

— Ah, ne érts félre, nem untatott, de hisz neked is csak kellemesebb lesz a mi kis fészünkben, a mi kis otthonunkban.

— Igen, igen, ahol te sohse leszel otthon, mindig csak hivatalban és csak este jössz haza. Értem én, miért szerettél te hazajönni ... Ugy-e, mond, ugy-e már meguntál?

— De édesem, mennyi csacsiságot beszélsz össze.

— Nekem hiába beszélsz, én érzem: már nem szeretsz úgy, amint szerettél.

— De ...

— Akármit mondasz is, én észrevettem. Tegnap is, mikor megérkeztünk, az első dolgod az volt, hogy nagyot ásitottál, nyújtózkodtál, aztán lefeküdtél és aludtál, mint egy ... nem, mint száz bunda.

— De szentem, hisz már vagy hat hete utazunk és azalatt egyszer sem aludtam ki magamat kedvemre.

— Ugy-e már meguntál? Ugy-e már megbántad, hogy vagyontalan leányt vettél el?

— Na hallod, muczuskám, most már igazán boldonságokat beszélsz. Én nem azért nősültem, hogy csak feleségem legyen; én nem azért házasodtam, hogy több pénzem legyen; én azért vettelek feleségül, mert szerettelek. Szeretlek nagyon és ha te is szeretsz, akkor ne beszélj ilyen csacsiságokat, hanem gyere, csókolj meg és szeress.

Ha színműiró lennék, itt apró betűkkel utasításként azt irnám: Csók... ölelés... De mert nem vagyok az, hát mitsem mondok, hanem feltételezem minden olvasómról, hogy tudja, mi következett.

*

Az asztronómiából tudjuk, hogy tavasz után nyár és nyár után ősz jön. A természet törvényei kivételt életem e korszakában sem ismertek s az első fejezet óta elérkezett az ősz. Az időjárásban volt egy kis változat, de éltem, jobban mondva: éltünkben azóta alig változott valami. Én kultiváltam a zenét, tornáztam és élveztem a gasztronómia gyönyöreit, míg ők szerettek, ettek, ittak és dolgoztak. Az ősz, az említett ősz azonban sok mindent megváltoztatott. A hulló falevél, a borus ég, a hűvös szellő kedélyem hurjait nagyon lehangelte. A nap erőtlen, bágyadt fénye közvetlen hatása volt egész valómra s úgy éreztem magamat, mintha én is erőtlen és bágyadt lennék. Órák hosszat elgunnyasztottam kis lakom egy-egy zugában. Fáztam, dideregtem. Nem izlett sem étel, sem ital. Az ősz, az ősz az ő influenzájával s toalett-kérdésével nagyon meggyötört.

Amint így szontyolodott hangulatban éppen gubbaszók, hát csak odajöttek embereim házikóm-elé és nagy érdeklődéssel vizitáltak meg.

— Mondd, Józsi, mi baja a kis mandinak? Nagyon szomorú és nem énekel.

— Azt hiszem, fiacskám, vedlik.

— Vedlik? ... Mi az?

— Mikor a nyári tollait hullatja, hogy dusabb téli tollazatot kapjon.

— Igazán érdekes. Lásd, nemcsak mi, nők, de a madarak is szezon szerint öltözködnek.

— Szezon szerint, de nem divat szerint és ez nagy különbség. Ti csak divatból öltözködtök, ők meg szükségből.

— Talán azt kívánnád, hogy barchetben vagy darócban járjak? ... Vagy ruha nélkül járjak? ... Hisz nincs már mit felvennem. Ti, férfiak, azt szeretnétek, hogy addig hordjon az ember egy ruhát, míg le nem rongyolódik s aztán mégis azt szeretnétek, hogy fessek, elegánsak legyünk.

— De édesem, fölösleges így felpattannod. Én nem akarok szekirozni, csak azt akarom mondani, hogy az őszi ruháid még vadonat újak, hisz még rajtad sem voltak.

— Nem volt, de mégis csak múlt évi. Az egy stafurungi darab. Én nem tehetek arról, hogy az őszre készült és hogy csak tavasszal lettem a feleséged.

— De ha jó, csak nem dobod el?

— Nem dobom el, mert néha fel fogom venni, de egy új azért mégis kell.

— Hisz ez is új.

— Új neked, mert fájlalod azt a pár rongyos forintot... Ilyenek vagytok ti... Egy pár hónappal ezelőtt amit csak kívántam, megtetted és most még egy kosztümre is sajnálod azt a pár garast. Még tán azt is megérem, hogy szememre fogod hányni, hogy nekem nem volt hozományom!

— De édesem...

— Vagy azt hiszed, hogy más gazdag kérőm nem is akadott volna? ... Csalódlod, minden ujjamra száz... De én téged választottalak, mert szerettelek és azt hittem, hogy te is szeretsz...

— De angyalom...

— Ugyan hagyd el, már átlátok én a szitán... Te is csak olyan vagy, mint a többi! Önző, önző, igen,

mert csak azért vettél el, hogy szolgálód, rabszolgád legyek... Ha tudtam volna...

— Margit! Most már legyen elég. Micsoda beszéd ez?

— Hát már beszélnem sem lehet? Jó, nem beszélek. Ugy csinállok mindent, ahogy te akarod... Rongyokban fogok járni.

— De drágám, legyen eszed!

— Van! Kinyílt már a szemem...

Ez épületes társalgás igen gyakran megismétlődött és, mint a legelső alkalommal, úgy mindenkor az asszony sirásával, illetőleg a férj vereségével végződött.

*

Még mindig az ősz deprimáló hatása alatt kis szobámban elmerengve, gondolkodva egyedül, a múlt idők rózsás képén lelkem szeme elmerült; láttam újra fényét, színét, hallottam édes szüleim csengő, zengő hangját. Fájdalom nyilallott át szivemen és vágytam, visszavágytam a gondnélküli gyermekkorba. Az egyedüllet ridegsége atlaszi teherként nehezült kedélyemre s mogorvává, szótlanná tett. Társaság után vágytam! De nehogy azt gondolják, hogy emberire! Ó, nem, egy kis kanáritársaság után.

Ha a jövőbe lehetne látni, de sok vágy, de sok óhaj nem röppenne el ajkainkról; de sok minden más-ként lenne, mint ahogy van, vagy amint lesz; vagy ha tudnánk, hogy vágyaink teljesülnek, de pontosan körül-írnánk, hogy így és így óhajtjuk.

Az én óhajom is teljesült részben, mert csakhamar kaptam társat, de ha a jövőbe láttam volna, soha, de soha nem kívántam volna, mert éltem legnagyobb keserűségeit ez óhajtasom teljesülése okozta.

De nem vágok az események elé, hanem elmondok mindent történeti sorrendben, úgy, ahogy volt. Buskomorságom idején az ember és asszonya elhatározták, hogy élettársat szereznek nekem. E gondoskodás egy pillanatra meghatott, de további beszédjük csakhamar lehütötte az irántuk táplált jó véleményemet. Az asszony ugyanis így szólt: Veszünk egyet... aztán a nőstény kanári ugysem drága, pláne, ha korcs.

Jellemző mondás! Az ember még jószívü is tud lenni, ha pénzébe nem kerül.

Kis társam pár nap múlva csakugyan megérkezett. Az előttem lefolyt beszéd után kissé hidegen fogadtam eleinte, de aztán számolván azzal, hogy a sors, vagyis az ember akaratával ugysem ellenkezhetem, rövid idő alatt barátságot kötöttünk. Kis, zömök természetű, tényleg keresztezett vérből származó kisasszonyka volt. Nyakacsáján a csiz-származás csalhatatlan jeleként egy barnás-zöld boát hordott. Az összbnyomás azonban reám mégis igen kedvező volt és észrevettem azonnal, hogy udvarlásomat szívesen fogadja.

Okoskodás a tett halála, — mondja Madách — miért is nem sokat gondolkodván, egy heti ismeretség után megkértem Csiz-Kanári Vájbi kezét, sőt egy pár napra rá megtartottuk nászunkat is. Boldog voltam, oly boldog, amilyen földi lény csak lehet. E gyönyörteli élet közepette, természetes, kissé elhanyagoltam hivatásomat, csak néha, nőm mulattatására énekeltem pár áriát. Mézesnapjaink gyorsan muló édes perceiben alig vettem észre, mennyire figyelnek bennünket, de egyszer mégis megütötte fületem beszédjük.

— Miért nem énekel még most sem a mandí?

— Azért, lelkem, mert mikor párosodnak, boldogságukban még énekelni is elfelejtnek.

— Aztán vajjon boldogok-e?

— Valószínű.

— Mégis milyen különös, hogy így kalitkába zárva kell életüket leélni.

— Megszokták, hisz fogságban születtek... S aztán, lásd, a mandinak még féltékenységre sem lehet oka.

— Azt hiszem, neked sincs?

— Nincs okom, de...

— Mit de?... Talán kételkedni mersz a tisztességemben? Nem elég, hogy vérig sértesz többi rigolyáiddal, most még a becsületemben is gázolsz?! Igaza volt a szegény Franczi néninek, mikor azt mondta, nem érdemli meg egy férfi sem, hogy a leány hozzámenjen... A férfiak mind önzők, azt kívánják, hogy a nő rabszolgájok legyen...

— Na...

— A nő csak szolgálja ki férjét, járjon rongyokban, vonjon meg mindent magától, üljön otthon a sutban és ne merjen még csak szóba se állani senki fiával.

— De most már igazán azt mondom, hogy elég legyen... Amiket beszélsz, csupa badarság. Én nem kívánok semmi olyant, ami embertelenség. Amit kívánok, az jogos és annak meg kell lenni a tisztességes házasságban. Én igenis megkívánom, hogy a pénzzel takarékosan bánjál; megkívánom, hogy ami az asszony, a jó feleség hatáskörébe tartozik, azt elvégezd; és végül megkívánom, hogy az én nőm olyan emberekkel érintkezzen, amelyeket én óhajtok s azokkal is úgy és oly mértékben, mint azt egy *comme il faut* nőnek tennie kell.

— Hát így állunk? Majd ezentul férjem uramhoz fogok szaladni minden perczen, hogy: kedves uram, engedje meg, hogy Jani sógorral vagy Pista fivérémmel beszélhessek.

— Szertelenség egész lényed... Amit én óhajtok, mind olyasmi, ami úgy a te érdeked, mint az enyém... Nem hagysz magadnak semmit se mondani... Mindjárt pattogsz, tűzelsz, holott jobb volna, ha reám hallgatnál.

— Igen, hallgassam, hogy hogyan sértegetsz; hogy bántasz és gyötörsz gyanúsító szavaiddal?

— Asszony! A türelmem most már csakugyan fogytán van, hallgass meg, többször nem ismétlem... Én nem bántalak, nem gyanúsítalak, nem sértelek, csak azt akartam mondani, hogy én a viselkedésedet nem tartom uriasszonyhoz illőnek. A te bizalmaskodásodat, ártatlan kaczerkodásodat, melyet barátaimmal és ismerőseimmel szemben tanusítasz, sokan félremagyarázhatják. Nem féltékenységből mondom, — mert arra nincs okom — de nézd, édesem, a te érdekedben mondom, a te tisztességed és becsületed érdekében. Ismerem az embereket, az emberek gyalázatos, áskálódó természetét s jaj annak, akit egyszer meggyanusítanak! Légy mindenkivel barátságos, szívélyes, de senkivel se légy tulbizalmas. Urinőnek vigyázni kell magára, mert az emberek, önmagukból kiindulva, mindig inkább hajlandók a rosszat elhinni másról, mint a jót féltételezni.

— Te is.

— Mondom, nem lehet veled józanul tárgyalni.

Daczára annak, hogy énekes vagyok, kupléval mégsem foglalkozom s így a refrént nem írom ide, hanem elégedjen meg a nyájas olvasó azzal, hogy jelzem, hogy a párbeszéd vége ugyanaz volt, mint fentebb.

*

Minden lény önkénytelenül, megkérdetetés nélkül születik és a sors e jogtalanságot még azzal is tetézi, hogy a parányi léthez öntudatot, eszet, érzéket ad, hogy testi és lelki fájdalmat szenvedjen, hogy bánat és gond, megaláztatás, szomorúság és guny érje a halan-

dót. Bár azon szerencsések közé tartozhattam volna, kiknek csak porhüvelye jön a világra, vagy akik oly rövid életet élnek, hogy az öntudatra ébredés korát el sem érték. Én nekem ki kellett innom a lét ürömpoharának minden keserü csöppjét.

Eletem nevezetesebb eseményeit talán el tudnám mondani történelmi sorrendben és a valóságnak megfelelően, hüen, de mindazon érzéseket, melyek keblemet átjárták, ecsetelni nem vagyok képes.

Házasságkötésünk után úgy körülbelül nyolcz hétre nőm egy boldog titkot sugott nekem s az öröm, amit éreztem, le sem írható. Hát mégis csak van célja az életnek?! Ó, gyönyörű élet... ó, kellemes élet, mennyi minden jót nyújtasz az arasznyi létben a téged szeretni és élvezni tudónak!... Apa leszek!... Apa!

És aztán... aztán, miként egy már banálissá vált hasonlat is mondja: a derült égből lecsapott a villám. Az eset úgy történt, hogy midőn nőm, — nem, nem többé, hanem az a ledér, szívtelen némbér érezte, hogy legszentebb hivatásának betöltésétől alig egy pár perc választja el, hát nyoszolyáját rendbehozta, dudorászva, boldogságot színelve, leült annak szélére és engem magához hívott. Arczom az örömtől sugárzott s külön ez alkalomra szerzett melódiámmal igyekeztem bátorítani, lelkesíteni, erőt adni a lelki gyönyörökkel kapcsolatos testi fájdalmakhoz. Ételt, italt kért. Vittem neki. Ha kincseket kért volna, azt is lábához raktam volna.

A bekövetkezendőket izgatottan, feszült figyelemmel vártam. Ez órákra való visszaemlékezéstől düh, halálos gyűlölet, undor fog el még most is, miért is megkimélem az emlékirat olvasóit attól, hogy részletesen leírjak mindent. Rövid vagyok: az az asszony, az a furia elpusztította saját négy magzatát!

(Vége következik.)

G-dur.

Eltört hegedűnek
Nehéz szavát venni,
Eltűnt reményünket
De nehéz feledni.

Nem is a remény tart
E letarlott tájon,
Csak a multak kékjén
Mélázó sok álmom!

Tűnt szavak bűbája
Játszik tört szívemmel, —
Árvaságom párja,

Tavalyi tavasznak
Asszonya, ne menj el!

Szépséged emléke
Úgy száll a szívemben,
Mint dómok tömjéne
Az alkonyi csendben;

Ó gyönyörű asszony
Tört madonnaképe,
Tömjén, hegedűszó,
Mely elvesz az éjbe...

Juhász Gyula.

Krónika.

Baccarat.

— jan. 10.

Mégint mozgósították a humanizmust és a filantropiát. S ahány szociális érzést kieszelt a sopánkodó filiszterség, mind körülállja Blaskovich Zdenkó ravatalát és gyönyörűséggel hallgatja, hogy a társadalmi morálfilozófia mily kenetteljes szavakkal bucsuztatja el a fiatal öngyilkost. Ha értenének a látás művészetéhez, észrevennék, hogy a halott pokoli gunnyal lemosolyogja őket. De az álszentelkedő morálfilozófia vak, vagy legalább vak-ságot színlel. Ő mindenáron szóokolni akar s ezért valóságos áldásnak veszi a vak-ságát. Mert ez a morálfilozófia a saját vak-ságából és mihelyt a hályog lehullana szeméről, kétségbeesnék afölött, hogy mit kezdjen az egészséges szemével. Ami a professzionátus koldusnak a bénaság, az neki a vak-ság. Exisztenciát csinált a maga fogyatékos-ságából. Minden megváltozott körülötte s ő még ma is ugyanazokat a közhelyeket prédikálja az embereknek, amelyekkel évszázadokkal ezelőtt nyerte meg a szíveket valamely szent ügynek. Nem akarja meglátni a változásokat, melyeken az egyén és a társadalom átesett. Ha észrevenné ezt, kiesnék régi szerepéből. Uj szölamokat kellene betanulnia, új hengereket kellene a sipládába illeszteni, melylyel aztán végigházelgatná a világot. A vak-ság kényelmesebb neki, s ugyan ki áldozná fel a kényelmét az igazságért.

A modern morálfilozófia azt tartja, hogy az öngyilkosság a huszadik században éppen olyan tartozéka a kulturának, mint a modern színházi dráma, vagy mint a Strauss Richárd zenéje. A kulturából nőtt ki a modern dráma s ugyanebből a kulturából sarjadzott, hogy az ember józan észszel golyót kerget az agyvelejébe. Aki tehát a mai század kulturáját akarja, annak akceptálni kell mindazt, ami elválaszthatatlan ettől a kultúrától. Ebben a kulturában mássá lett a lelünk és mássá lett az idegrendszerünk. Más emberek vagyunk, akiket elhatározásainkban nem irányíthatnak többé azok a tanítások, melyeket egy primitivebb, kétezer esztendővel ezelőtt élő ember számára faragtak. A Tolsztoj naivitása kell ahhoz, hogy valaki a mai ember lelki világát olyan igékkel akarja kormányozni és boldogítani, amelyeket évezredek előtt szabtak egy egészen más viszonyok közt élő társadalom boldogítására. Az ókor társadalmá a legjobbat, legtökéletesebbet kapta a maga apostolaitól. De mekkora ut az ókortól napjainkig! A régi szükségletekből alig maradt meg egyetlen egy a maga eredeti formájában. Minden érzékünk finomodott. A rozmaringtól eljutottunk a francia parfümig, a magyar nótától Wagner Richárdig. S az a faktum, hogy ide jutottunk, amellet szól, hogy ide *kell* jutnunk. A fejlődés jelölte ki ezt az utat. S ha nem tapadhattunk oda a régi szükségletek primitivebb formáihoz, miért követelik, hogy az élet ma is ugyanazokban a formákban

nyilvánuljon meg, mint az ó- és újtestamentum megírása idején. Az emberiség benne él a kulturában s lehetetlen kibujni belőle. A mai egyén csak a mai kultura inkarnációja lehet s mint ahogyan az ember nem vehet lélekzetet a halak kopoltyujával, azonképpen a huszadik század embere sem élhet egy régi társadalmi rend vallási és erkölcsi tanításaival. És nem élhet a primitivebb ember nyugodt kedélyvilágában sem. Mert a kedélyvilága szükségszerűen megváltozott a ránk szakadó új viszonyokkal. Mások lettünk, mert az új viszonyok közepett másokká kellett lennünk. A föld, a világ arcot cserélt, új életfeltételeket szabott élénk s nekünk alkalmazkodnunk kellett a változó viszonyokhoz. Az életösztön dolga volt ez s nem a mi szabad akaratumk, szabad elhatározásunk szeszélyeskedése.

A régi termelési rend más társadalmi viszonyokkal járt. Ahol ennek az ősi rendnek formái közt élnek ma is az emberek, ott megtaláljuk a régi kedélyvilágot is. Az orosz muzsik és a magyar paraszt nagy hányada ma is naphosszant az eget és a földet bámulja s elég szórakozást talál a felhők járásában s a csillagok ragyogásában. Az ősi formák rögzöttsége mellett az idegrendszernek sem kellett változásokon átesnie. De a kulturában és a kulturából élő egyén idegrendszerét átgyurta az erők intenzivebb működése. A száznegyven kilométer sebességgel repülő vonat ennek az intenzivebb idegműködésnek egyik megnyilatkozási formája. A falusi parasztban nem támadhat a gondolat, hogy ilyen sebességű vonat megkonstruálására adja a fejét. Az idegrendszer nem érzi ekkora gyorsaság szükségét, s mert nem belső szüksége ez a gyorsaság, hát nem is fogja a még fokozottabb gyorsaságu gép problémáját megoldani. Edison azért lett a mai kor legkiválóbb feltalálója, mert idegrendszerében a legtökéletesebben átérzi az emberiség kulturszükségeit, melyek mind oda gravitálnak, hogy kevés erőfogyasztással hogyan juthatunk gyorsan eredményhez. Gyorsan élni és sokat élni, ez lett a kulturember ösztöne, mely az alsóbbrendű ember életösztönétől abban tér el, hogy ez beéri egyetlen egy étellel. A szatócs türelemmel várja, hogy versenytársát lassu harcban legyürje. A kulturember kártyaasztalhoz ül, s pillanatok alatt végez ellenfelével. Minél több diadal, annál több élet. Neki minden új osztás egy új élet kezdetét és végét jelenti, annyit és annyiszor élt, ahányszor összeütközött ellenfelével. Ez életének gyönyöre, s hogy kinék mi a gyönyörűsége, az a legszubsjektivebb valami, melyet objektív mérlegeléssel sohasem tudunk megállapítani. De hogy minden embernek joga van olyan cselekedethez, amely idegrendszerén át gyönyörűséggé finomodik benne, ezt csak az a morálfilozófia vonja kétségbe, amely az önrendelkezés jogát is elvitatja az embertől. A szatócs harcát, melyet a szomszéd boltossal viv, a létért folytatott küzdelemnek keresztelte el a morálfilozófia, mely a XVIII-ik század szülöttjét, a szabad versenyt akarta filozófiai magaslatra emelni. A XVIII-ik század szükségét érezte a szabad versenynek, tehát erkölcsi alapot is kerített neki, nehogy egy társadalom egész szervezete abba a gyanuba keveredjék,

hogy erkölcstelen alapon épült. De ahogyan a társadalmi szükség olyan morálfilozófiát teremtett akkor, amely erkölcsössé tette azt, ami talán egy századdal azelőtt még erkölcstelen volt, a huszadik század is átértékeli az erkölcsi fogalmakat s azokat csak úgy a maga szükségleteihez szabja, amint azt két évszázaddal ezelőtt tették. S ha eddig senki se gondolt arra, hogy bezárassa a szatócsüzleteket amiatt, mert a versenyben egyik-másik szatócs elbukott és öngyilkos lett, az erkölcsi fogalmak egy újabb átértékelése után arra se gondolunk majd, hogy a klu-okat bezárassuk csak azért, mert az ottani versenyek folytán valamelyik gyöngébb harcos golyót röpitett a fejébe. A harcz, a verseny kockázattal jár s mellékes, hogy ez a rizikó sokszor maga az élet. A kockára tett életnek is megvannak a gyönyörei s kérdjük meg az Alpeselek hegy-mászóitól, hogy mi a gyönyörőségük: a hegy tetején kinálkozó természeti szépség, vagy a kockára tett élet izgalmi. És kérdjük meg őket: akarják-e, hogy életük biztonságára a Rax és a Schneeberg szakadékaik kipárnáztassanak és sodronyhálókkal bevonassanak. Ők a rizikó csorbitatlansága mellett lesznek és mosolyogni fognak a kérdésen, mint ahogyan Blaskovich Zdenko mosolyog a morálfilozófusokon.

Lynkeusz.

Vágyak.

Irtá: ANATOLE FRANCE. (8)

Viszont Jean hihetetlen elnézést tanusított. Egyszer megrajzolták a karikatúráját. Meglepődött, megnézte, azután vállat vonva visszaadta a növendéknek.

Ezt az eljárását nem tudták megérteni s ez nagyon csökkentette a tekintélyét. Jean egyre többet szenvedett. Türelmét kezdte veszteni. Nem volt képes többé elviselni a gyerekek jókedvű hanczurozását, kaczagásukat s gondtalanságukat. Kirugásaikért, ártatlan mulatásaiért megbüntette s meggyölölte őket. Azután fásultság fogta el, s ilyenkor nem hallott semmi zajt. Jean Servienre a növendékek csakhamar rákaptak. Az órája alatt hólyagot eregettek, spárgával zárták el az utat, s kukorékoltak. A többi osztálybeliek titokban az ablakhoz sompolyogtak, s bekandikáltak rajta, hogy lássák ezt a *hecczet*, melyről csodákat meséltek, s mely osztálynak a mennyezete tele volt összerágott s odatapadt nedves papirgombócokkal.

Grizolles valóságos hajítógépet eszelt ki, hogy Jeannak a fejét babszemekkel bombázhassa.

Jean kikergette Grizollest, a prefektus visszaengedte, mire Jean ismét kikergette. A vége mindig egy-egy jelentés volt az igazgatóhoz. Bordier abbé a prefektust sohasem hallgatta végig, égnék emelte karjait s azt kiabálta, hogy megölik ezzel a panaszszal. De azért benne maradt a tüske, hogy Jean az oka az egész zavarnak.

XXIV.

A tömjéntől illatos vasárnapok bágyadt hangulatban folytak le az istentiszteletekben. Vecsernyekor, míg a növendékek éles, vontatott hangon énekelték a zsoltárokat, Jean a karzaton néhány elmosódó női arc

szemléletébe volt elmerülve. Ott térdepeltek a növendékek anyjai, nővérei. Mikor rákezdtek az *Ave maris stellára*, a könyvkötő fia fölnezt e régi fajra valló asszonyi ábrázatokra, kik közt nem egy gyönyörű akadt s kik oly természetes, egyszerű méltósággal tudtak nézni. Az ének, a tömjénillat, a virágok, a szentképek megzavarták, meghatották a lelkét, mely remegve vágyott e patriczius nők után. De valamennyiükben Gabrielle-t szerette. Ő utána esengett, őt szölitgatta magában. S mindaz, ami a vallásban a tiltott dolog csábját adja a szerelemnek, hatalmas érdeklődést keltett benne. Jean a Magdolna istenét szerette s úgy méltányolta a vallást, mint ami egy gyönyörűséggel többet nyújt a szerelmeseknek, a kárhozat gyönyörűségét.

XXV.

A növendékek lassanként belefáradtak azokba a csinyekbe, melyekbe képzeletük nem tudott változatos-
ságot hozni. Még Grizolles is abbahagyta a babbal való lövöldözést. Azt vette a fejébe, hogy a pulpitusában egy borszeszlámpával és ezüstserpenyővel csokoládét főz. Jean hagyta; sóhajtott s tovább olvasta Sophoklest. A prefektusnak megcsapta az orrát a konyhaszag, mikor végigment az udvaron, végigvizsgálta a pulpitusokat s megtalálta a serpenyőt, mely még egészen meleg volt. A direktor, mikor megtudta, fölkiáltott: »Hát ilyenek történnék Monsieur Servien osztályában!« A homlokára ütött, azt nyögte, hogy tisztára megölik, a suhancznak visszaadatta a serpenyőt, s élénk szemrehányást tett Jeannak, mert azt hitte, hogy elhanyagolja a kötelességét.

Másnap szünet lévén, Jean az apjához ment, hogy nála töltsen a napot. A könyvkötő megkérdezte tőle, hogy jól el van-e készülve a tanítói vizsgára.

— Fiam, — mondá — igyekezzél mennél előbb jó állásba jutni, ha azt akarod, hogy még megérjem. Mert maholnap a nénéddel együtt elköltözünk ez árnyékvilágból. Az öregem mult héten is szédülés fogta el a lépcsőn. Nekem ugyan még nincs bajom, de érzem, hogy el vagyok már nyüve. Sokat dolgoztam ezen a földön.

A szerszámaira nézett s vontatott léptekkel eltávozott.

Jean két kezébe összeszedte a használatból kopott, fényes szerszámokat, az ollókat, csiptetőket, vágókéseket, fázolócsontokat s megcsókolta.

Sirt. A nénje aközben, hogy a pápaszemét kereste, odajött hozzá. Nagy titokban, halkan egy kis pénzt kért tőle. Valamikor azért gyűjtögette össze a garasokat, hogy »a gyerekek« kezébe csusztassa, most azonban, hogy már nagyon elgyöngült, attól félt, hogy kifogy a pénzből. Amije volt, mind eldugdosta, s a papoktól kéregetett alamizsnát. Különben pedig a feje sem fogott már. Gyakran mondogatta a testvéreinek, hogy a héten okvetlenül meglátogatja Bideauék. Bideauék pedig, kik foltzószabók voltak a Montrouge-on, már két éve, hogy meghaltak. Ugy a férj, mint a feleség. Jean egy aranyat adott neki, melyet az öreg oly visszatartó örömmel kapott el, hogy szegény fiu elmenekült onnan.

Maga sem tudta, hogyan került a Jénai-hid mellé. A nap verőfényes volt ugyan, de úgy a hidnak komor falai, mint a folyó szürke partja azt mondták neki, hogy mégis csak nehéz az élet. A folyamban egy agyagtól egészen sárga kotrógép egyre meritgette iszapos kavicscsal telt csöbreit. A hidfő közelében egy veresorru kofa harisnyát kötve árulta ütődött almaid.

Jean Serviennek eszébe jutott a gyermekkor. Nagynénje nem egyszer vezette őt erre a tájra. Nem

egyszer elnézték, hogy a kotrógép mint emelgette ki a földzetére a folyam sáros iszapját. Nagynénje nem egyszer beszédbe ereszkedett a kofával. Semmi sem változott azóta, sem a kotrógép, sem a tutajok, sem a kofa, sem a Jénai-hid négy sarkán ágaskodó nehézkes lovak.

Mintha a folyam vize s a hidfő kövei ezt suttogták volna Jean Servien felé:

»Megismerünk. Te vagy az a kis gyerek, kit nagynénéd falusi sapkában idevezetgetett. A nagynénédet azonban nem látjuk, sem az indiai sálját, sem ormótlan ernyőjét, melylyel a nap heve ellen védekezett; mert most már törődött öreg, s nem sétál többé felnőtt unokaöccsével.«

S az emberré emberré növekedett gyermeket szinte bántotta az élet.

XXVI.

Egyszer délben, szünet alatt azt tudatták vele, hogy egy látogató akar beszélni vele a társalgóban. Megörült neki, mert hiszen még fiatal volt s számított váratlan fordulatokra. A társalgóban Tudesco-t találta matrácshözvetből készült mellényével s csucsos kalapjával.

— Fiatal barátom, — mondá az olasz — értesültem uraatyja inasától, hogy bezárkózott a tanulmányok szentélyébe. Azt mondom magának, hogy szerencséséjét felhők takarják el, én legalább attól tartok. Az ön szerény állása nincs úgy bearanyozva, mint a latin poétáé, s ön bátor szívvvel küzd a balszerencse ellen. Azért jöttem, hogy kezemet nyujtsam önnek. Vegye barátságom és tiszteletem jelének, hogy egy ötfrankost kérek öntől, mert ennyi szükséges egyelőre, hogy nyugodtan tanulmányaimnak szentelhessem magamat.

A társalgó tele volt szülőkkal és növendékekkel. Hatalmas csókok czuppantak el a mamák arczán, ily felkiáltások kíséretében: »Mily meleged van!« s azután hosszú sugdolódzások következtek. A növendékek nővérei, világos öltözetükben, szinte malicziával vizsgálgatták a fivéreik kabátjait, a papák pedig csokoládé-rudacskákat huzgáltak ki a zsebükből.

Tudesco teljesen beletalálván magát ebbe a szép társaságba, nem is látszott észrevenni Jeannak rettenetes röstelkedését. Hiába mondogatta neki, hogy »jöjjön kérem, jobban beszélgethetünk másutt«, a nagy darab ember egyre csak azt válaszolta, hogy nem hiszi.

Mély meghajlással üdvözölte a belépő hölgyeket s barátságosan megveregette a kis növendékek arczát.

Belevette magát egy karosszékbe, s mig matrácshözvet-mellényének a hatását mindenképpen igyekezett emelni, életéből elmesélte azokat a részleteket, melyeket legszebbeknek tartott.

— Miután a kaján sorsot lenyügöztük, — mondá Serviennek — életem biztosítva volt. Egy hotelnek a tulajdonosa rám bízta a számadásait, s nekifeküdtem a számadásoknak, nem azért, hogy a csillagok járását mérjem, mint a kitünő és szerencsétlen Galilei, hanem hogy pontosan kitüntessem egy iparosnak nyereségét és veszteségét. E megtisztelő megbízás után két nappal rendőrbiztos toppant be a hotelbe, letartóztatta a gazdát s magával vitte az én számadási könyveimet. Mégsem sikerült a kaján sorsot legyőzőm.

Minden tekintet a rendkívüli férfiú felé fordult. Suttogtak s elfojtva nevettek. Mikor Jean látta, hogy vidám s megnyult arcokkal van körülvéve, Tudesco-t magával huzta az ajtó felé. De azalatt, mig a marquis tiszteletteljes meghajlásokkal bucsuzott a hölgyektől, Jean egyszerre csak a prefektussal találta magát szemben, ki így szólt hozzá:

— Monsieur Servien, legyen szives, kérem, helyettesíteni Monsieur Schuver-t.

A marquis kezét fogott barátjával s mig ez távozott, a társaság felé fordulva, nemes alázatossággal kért egy kis csendet.

— Hölgyeim és uraim, — kezdé — lefordítottam francziára a *Megszabadított Jeruzsálem*-et, az isteni Torquato Tasso halhatatlan remekművét, s Brunetto Latini azt állítja róla, hogy a legélvezhetőbb fordítás. Ezt a nagy művet fütetlen pajtában végeztem be gyertya-papíron s dohánycsomagok papírján...

A társalgó egyik sarkában valamelyik gyerek elnevelte magát.

Tudesco megállt s mosolygott, azután nedves szemekkel tárta ki karjait, mintha ölelni s áldani akart volna. Azután így folytatá:

— Azt mondom: az ártatlanság nevetése a boldogtalan öregség egyetlen öröme. Correggio ecsetére méltó csoportokat látok itt s azt mondom: Boldogok a háza keblén békeességben összegyűlt családok. Hölgyeim és uraim, bocsássanak meg, ha a koldus Belizár sisakját tartom önök felé: Villámsujtotta öreg fa vagyok.

S végigjárta a csoportokat hegyes kalapjával, amelybe fagyasztó csöndben potyogtak bele az apró ezüstpénzek.

A prefektus azonban egyszerre csak lefoglalta a kalapot s az öreg embert kítaszírgálta.

— Adja vissza a kalapomat — kiáltott Tudesco a prefektusra, ki a pénzt vissza akarta származtatni az adományozóknak. — Adja vissza az öreg ember kalapját, adja vissza a tanulmányokban megőszült kalapját.

A prefektus haragtól kipirult arczczal hajtotta a kalapot az udvarra.

— Takarodjék, különben lecsukatom — kiáltott a marquisra.

Tudesco marquis meglepő fürgeséggel elmenekült.

Jean Servient még aznap este hívatta a direktort s elbocsátotta.

— Szerencsétlen gyermek! Szerencsétlen gyermek! — mondá Bordier abbé a homlokát veregetve. — Megfoghatatlan, e házban eddigelé hallatlan botrányt okozott s éppen olyankor, mikor annyi dolgom van.

S az apró papirlapok úgy röpködtek az igazgató asztalán, mintha madarak lettek volna.

Jean végigmenvén a társalgón, újra látta a *Mater dolorosa*-t, s újra elolvasta Philippe-Guy de Thiererche s Valentine grófné nevét.

— Gyülölöm, — mondá összeszorított fogakkal — valamennyit gyülölöm.

A direktornak fejét mindennap megfájdították a Jean Servien ellen való jelentésekkel. Végre engedett, s fölládozta a fiatal felügyelőt, de a vén koldusnak törtériájából semmit sem értett: Meggondolta magát, az ajtóhoz futott s a felügyelőt hívatta.

Jean megjelent.

— Nem, nem vagyok képes többé kibírni ezt az életet. Szerencsétlen vagyok, szenvedek, gyülölök.

— Szegény gyermek — mondá a pap sóhajtván, s karjai lehanyatlottak.

Aznap este egyetlen egy verssort sem irt a tragédiájához.

XXVII.

A derék könyvkötőmester semmi szemrehányást sem tett a fiának.

Délután kiült a boltja elé s ott várta meg, mig az első csillag kigyul az égen.

— Fiam, — mondá — nem vagyok tudós ember, mint te, de van egy ideám s ne vegyétek el tőlem, mert ebben találok a vigasztalásomat. Az a gondolat éltet, hogy ha majd föl hagyok a mesterségemmel, abba a csillagba fogok költözni. Azóta támadt ez a gondolatom, mióta azt olvastam az ujságban, hogy minden csillag egy világ. Hogy hívják azt a csillagot?

— Vénusznak.

— Az én hazámban azt mondják, hogy esthajnali csillag. Nagyon szép csillag, s azt hiszem, hogy az anyád ott van. Azért szeretnék én is odamenni.

Az öreg bütykös ujsaival végigsimogatta a homlokát s mondá:

— Istenem, hogy elfeledkezik az ember azokról, akik már elmentek.

Jean költemények olvasásával s álmodozó sétákban üdítette fel szomorú lelkét. Fejében víziók kóvályogtak.

S ebben a mámorító zavarban Ophélie és Cassandra, Marguerite, Délia, Phaedra, Manon és Virginia alakjai kavargtak, s köztük oly árnyak, melyeknek még nem volt nevük, nem volt még formájuk sem s mégis oly csábítóak voltak. Serlegeket, töröket tartottak a kezükben, hosszú fátyolt lebegtetek maguk után, jöttek, mentek, elhalványultak, majd ismét színt kaptak. S Jean szinte hallotta, ahogy így szóltak neki: »Ha vagyunk, csak te érted vagyunk. S mily szerencse reád nézve, Jean Servien, hogy bennünket teremtettél. Mennyire fogsz bennünket szeretni!« S Jean Servien így felelt nekik: »Jöjjetek vissza, jöjjetek vissza, vagy inkább ne is hagyjatok el. Nem tudom, hogy mint tehetnélek benneteket láthatóbbakká, mihelyest rátok nézek, azonnal szétfoszoltok, s nem vagyok képes benneteket verssorokba beilleszteni!«

Több ízben megpróbálkozott költeményekkel, tragédiákkal és regényekkel, de restsége, meddsége, kételeyei miatt már az első soroknál megállapodott s tűzbe dobta a megkezdett lapokat. Bátorságát veszítve, gondolataival a politika felé fordult. Victor Noir temetése, a belleuille-i zendülés, a plebiscitum foglalták el; bujta az ujságokat, belevegyült a boulevardokon alakult csoportokba, követte a fehérbluzos zendülőket. Jóléso borzongás fogta el a zavargás láttára, szíve vert, mielle dagadt, s esténként bódult agygyal barangolt a Faubourg Saint-Germain elhagyatott utcáin. Ödöngés közben gyűlöletes tekintettel nézett föl egyik-másik czimeres palotára s a bezárt kaput őrző kőoroszlánokra. Azután utját folytatva, puskával kezében barikádon képzelte magát, a zavargás kellő közepében, munkásokkal és tanulókkal együtt, amint ezt néhány szép litográfián látta.

Egy júliusi napon fehérbluzos csapatot látott végigrohanni a boulevardon, amint egyre azt ordította: hogy »Berlinbe!« A csapatot elől-hátul utczai suhanczok követték. A meglepődött polgárok szótlanul nézték, de egyikük, egy vörös nagy ember, ugyancsak rázta a kalapját s ordította:

— Berlinbe! Éljen a császár!

Jean fölismerete Bargemont-t.

XXVIII.

Tábori barakkok s gulába állított fegyverek. Remek őszi nap szórja szét enyhe verőfényét az ostromlott város háztetőin. A sánczokon tul csupasz szürke táj; távolabb az erődök kaszárnyái, s fölöttük füstgomolyok lebegnek. A látóhatáron a dombokon porosz útegek tüzelnek, s azt a helyet fehér felhők jelzik. Dörög az ágyu. Dörög már egy hónap óta, hogy szinte már nem is hallják.

Servien és Garneret, fejükön vörös zsinóros katonásapkában egy homokzsákon ülnek s egy könyv fölé hajolnak.

Virgilius volt, s Jean főnhangon olvasta a *Silennus* verseit. Két fiatal ember meglepte az isteni öreget, amint ittasan aludt s virágfüzérékkel kötözték meg, hogy el ne menekülhessen s énekeljen nekik, ha fölébred. De míg Jean a poema szépségében gyönyörködött, Garneretnek másfelé jártak a gondolatai. Körülöttük labdázta, tekézték s a kantinosné föl-alá járt kis pálinkás hordójával.

— Látod, Servien, — szólalt meg végre Garneret — Virgil, vagy inkább az az alexandriai poeta, akit utánzott, előre megsejtette Laplace nagy hipotézisét s Charles Lyell elméleteit. Megmutatja nekünk azt a kozmikus anyagot, azt a semmit, melyből mindennek erednie kell, mely összesűrűsödik, hogy megalkossa a világokat, a megszilárduló földgömb fiatal csiráját, a szigeteket és kontinensek formációit, az esőn keresztül áttetsző napot, melyet később ezüstszerű fellegek borítanak, a növényi életet, mely az állati élet előtt jelentkezett, mert ez utóbbi nem élhet meg, ha nem abszorbeálhatja az előbbinek elemeit.

A sánczon mozgás keletkezett. A két jóbarát fölnézett. Sebesülteket vittek arra. A genfi vöröskereszttel diszitett hordozható ágyak függőnyei föllebbenvén, mögöttük véres fehérneműbe pólyált halvány arcok látszottak. Felkötött karu könnyebb sebesültek gyalog követték. A nemzetőrök dohánnyal kínálták őket s új híreket kértek tőlük.

A sebesültek fejüket rázták s tovább mentek.

— Nemsokára mi is verekedni fogunk? — kérdezte Garneret Jeantól.

— El kell csapnunk az árulókat s tehetetleneket, kik most kormányon vannak, ki kell kiáltanunk a Commune-t, s azután valamennyiünknek a poroszok ellen kell indulnunk.

XXIX.

A császárság gyűlölete, mely császárság eltűrte, hogy egy udvari műhelyben, később pedig egy tanteremben szenvedje végig az ifjuságát, s a köztársaság szeretete, melytől mindent várt, szeptember 4-ike után nagyon föltüzelt Jean Servien harczosnak a lelkesedését. Csakhogy nagyon hamar kifáradt a Luxembourg-kertben végzett hosszú gyakorlatoktól s a sánczokon való menetelésektől.

Szerencsére ott volt Garneret, az ő nemzetőr társa, s Servienre félreismerhetlen hatással volt ez a rendezett agy s fegyelemhez s az élet realitásaihoz szokott élet.

Már régóta nem látta Gabrielle-t. A színházak be voltak zárva, s csak annyit tudtak az ujságokból, hogy a sebesülteket ápolja a kórházba átalakított színházban. Nem kereste többé.

Mikor nem volt szolgálatban, ágyában olvasgatott (mert a tél szigorú volt s nem volt elég tüzelőfa), vagy pedig új hírekre vadászott a boulevardokon, s a csoportok közé vegyült. Egy este, január első napjaiban, mikor a Rue Drouot-ban sétált, láрма riasztotta föl merengéséből, s Bargemont-t látta, akit fenyegető arcczal vetek körül a nemzetőrök.

— Különb republikánus vagyok, mint ti — kiáltotta a nagy darab ember. — Mindig tiltakoztam a császárság gyalázatosságai ellen. De ha ti azt kiabáljátok, hogy éljen Blanqui! . . . már megbocsászatok, de nekem csak jogom van azt kiáltani, hogy éljen Jules Favre . . . már megbocsászatok, de jogom van hozzá.

A láрма azonban elfojtotta szavait. Öklök meredtek az arczába s elnevezték árulónak, kémnek, mindennek. Réműlettől eltorzult arcán azonban még meg-

maradt a bourgeois nehézkesség néhány ránk. Egy arra menő leány elkiáltotta magát: dobjátok a vízbe! Száz hang visszahangozta: a vízbe vele! Bargemont fölhasználván a nagy tolongást; keresztülvágta magát s bemenekült a polgármesteri hivatal udvarába. Egy csapat nemzetőr körülfogta. Meg volt mentve.

A tömeg lassanként széteszlott s Jean számtalan variációban hallotta elbeszélni az esetet. Akik később vetődtek oda, már azt hallották, hogy egy német tábornokot fogtak el, aki beszökött Párisba kémkedni, hogy a várost a bonapartisták segítségével átadja.

(Folytatása következik.)

Krónika II.

Nyomor-reklám.

— jan. 10.

Három nappal ezelőtt csoda történt. Az utcásarkokon; az ablakmélyedésekben ványadt asszonyok ültek s ezeknek öléből eltűntek a szoptatós-gyermekek. Végigmehetsz most a körutakon s szemedet nem sérti többé a gyermeknyomornak riasztó képe. Nem esik meg szived a viruló csecsemő gyönyörű okos nézésén; nem szorul el a lélegzeted négy-öt éves gyermekek sikongó kiáltásán, vagy a könnyecppen, melyet a csikorgó hideg a rongyokból kikandikáló gyermekszemből fakaszt.

Ezt a csodát Boda Dezső, a szociális érzékű főkapitány művelte, egyszerű rendelettel. Kiadta, hogy ézentul a gyermek tilos az utcán, amely gyermek a jelzett minőségben az utcán találtatik, az tépessék le anyja kebeléről s állami gyermekmenedékbe adassék. S ime, a dolog sikerült. Nem tudom, került-e gyermek már a menedékbe, de azt látom, hogy az utcán nincsenek többé.

A szociális érzékű Budapest helyeslően fogadja a szociális érzékű főkapitányt ezt az új rendjét. A kávéházban egyik magyarázza a másiknak, hogy sokan a gyermekek közül csak bérelt gyermekek, arra valók, hogy a könyörületes emberek könyörületesebbek legyenek az illető bérbevevő koldus- vagy rikkancs-asszony irányában. Így tehát lelketlen spekuláció történik ártatlan gyermekekkel, az idegen asszony nem törődik a gyermek szenvedéseivel, a kicsi szervezet nem állja rossz táplálkozás mellett az utca fagyát, havát és esőjét s ott növekedvén fel a hontalanságban, minden rossznak csirája elvetődik lelkében. Ennél fogva nagyon szép dolog, hogy Boda megmenti ezeket a gyermekeket a nyomoruságtól, betegségtől és büntől egyaránt.

Talán így is van. Noha nem igen hiszem, hogy azokat a bérbevett gyermekeket bankigazgatók feleségei szokták bérbeadni, ellenben valószínűbbnek látom, hogy aki gyermekét nyomor-reklámnak bérbeadja, még nyomorultabb és éhesebb, mint aki bérbeveszi. Tehát akár az övé a gyermek, akár nem: az a gyermek nem cserélt föl jobb sort a rosszabbal. S mikor egyszerre, egy seprőforgatással azok az utcai páriácskák eltűntek, aligha gondolható, hogy most nem kell az utcán fagyoskodniok, hanem jó meleg kályha mellett, meleg szobában

telelnék át. Inkább azt látom, hogy a főkapitány rendelete következtében a bérbevett gyermek visszakerült a bérbeadó szülőhöz, oda, ahol a gyermek keresete nélkül nincs kereset, vagy aki igazi szülejénél van, az most anyjával együtt fagyoskodik otthon, kereset, kenyér nélkül, mert a szegény asszony a koldulást is kénytelen abbahagyni, mivel nincs senkije, akire gyermekét bízhatná.

Ismerem és becsülöm a főkapitány jóindulatát, Ő talán nem is tudja, hogy az ő szociális érzéke, mely végigsöpör Budapest erkölcstelenjein és nyomorultjain; voltaképpen nem azok problémáit oldja meg, akikkel rendelkezik, hanem azokét, akik vele rendelkeznek. Nem is hinné el, hogy azért távolította el az utcáról a gyerekeket, hogy a jól táplált és melegen öltözködő Budapest szívet megóvjá az összeszorulástól. Olyan rossz látni a nyomort s Boda Dezső kidobja a nyomort az utcáról, hogy meg ne repedjen a mi érzékeny szívünk.

Bajos ezt a főkapitányt elhinnie, pedig így van. S bajos vele megértetni, hogy micsoda égbekiáltó igaztalanság, micsoda muszka jogtiprás az, ami az ő kezében szociális rendszetképp kancsukázza a vagyontalanokat. Mert ezek a rendőri rendeletek tisztára a vagyontalanok jogonkivüliségét jelentik. Kinek mi köze hozzá, ha egy asszony egy gyermekkel naphosszat ül az utcásarkon? Ha egy nagyságos asszonynak úgy tetszik, akár éjszaka is ülhetne gyerekével ott, ahol tetszik s a főkapitányt eszébe sem jutna, hogy neki joga volna beleszólnia ebbe a kedvtelésbe. S kinek mi köze hozzá, hogy az enyém-e a gyermek vagy másé, ha pénzem van? De mihelyt nincs pénzem, én közönséges diszharmonia vagyok a rendnek nagyszerű szimfóniájában s úgy kilöknek mindenünnen, mint a sajtóhibát.

A nyomor, tehetetlen kiskorúságával szemben vetemedhetik a szociális érzék az ilyen rendeletekre. Persze, Boda úgy látja, hogy csupa emberség a kicsi gyermekek irányában. Hiszen nem fosztja meg őket kenyerőtől, ellenkezőleg: gondoskodik róluk, elhagyott-nak nyilvánítván minden utcagyereket s elhelyezvén az állami gyermektelepen, ahol mindehnnap kap enni, szobát fűtenek neki s hasznos dolgokra tanítják. Am annak a nyomorult gyermeknek mégis van nyomorult anyja s ezeknek joguk van a gyermekükhöz, akár együtt koplalnak vele az utca sarkán, akár bérbeadták az utcásarokra. Azt pedig nehéz megkivánni valakitől, hogy átlássa: itt az van kimondva, hogy amelyik anyának nincs elegendő pénze, annak nincs jussa ragaszkodni gyermekéhez; annak kebeléről a gyermek letéphető, mint Heródes idejében, s ha nagyon fáj a szive vagy lázad a vére, akkor szerezzen előbb pénzt, hogy joga legyen a joghoz: a gyermek, melyet szültém, az enyém s a tej, melyet a természet kebelben feremtett, arra való, hogy az én gyermekem táplálkozzék belőle.

Mindezekből a társaságos érzékű főkapitány csak azt látja, hogy a gyermek a nyomor iparában reklámszerepet visz, egyes pugrisokat féltevezet, akik külön-

ben nem vásároltak volna Esti Ujság-ot, ha a nyomor asszonya mellett nem kuporog a nyomor gyermeke is. A szegénynek tehát a reklám tilos, ez is csak a vagyonosoknak modern eszköze a forgalom emelésére. Hihetetlen, mennyi fondorlatot kell kiirtani a szegényekből, akiknek minden eszköz jó, hogy szegények lehessenek. S a rendőrség töri rajta a fejét, megfigyeli a nyomorultakat, semmivé teszi trükkjeiket, sőt gyökeresen véget vet minden visszaélésnek. Az utcáról már eltűntek azok, akik miatt a kisasszony nem sétálhatott nyugodtan egyedül éjjélkor, most meg félresöpörték a koldusgyerekeket is. Aki ma végigmegy az utcán, nem lát sem feslettséget, sem nyomort. De mit felelne a főkapitány, ha megkérdezném tőle: és ezek után mennyivel lett erkölcsösebb és gazdagabb az, aki már nincs az utcán?

K. T.

Saison.

I.

A gavallér betörő.

— jan. 10.

A minap megint rájött a filozofálás. Lehet, hogy elrontottam a gyomrom vagy a fejem, a fogam fájt, de nyakig voltam a pesszimizmusban. Ilyenkor a legbölcsebb embernek azt találom, aki úgy lop, hogy nem veszik észre.

És elmentem a mozgófénykép-színházba, hol a vászonfüggönyön egyszer csak megjelent »Raffles, az uri betörő« és félóra hosszáig orruknál fogva vezette a rendőröket, a detektiveket és az előkelő társaság embereit, akik elegáns világfinak nézik, és akiknek ügyesen ellopja a zsebóráját vagy egyéb ékszereit. Betör, kitör, mindig óriási hidegvérrel és a közönség szemeláttára teszi csuffá a törvény és a rend öreit. A közönség csak úgy uszott a gyönyörűségben.

Mikor kiértem az utcára, megálltam a hirdetőoszlop előtt és a szemem egy fővárosi színház plakátjára esett, amely szintén »Raffles«-t hirdette, az uri betörőt. A kávéházban kezembe veszem az egyik napilapot, hát a regényrovatában nem találom-e ott a Maurice Leblanc immár világszerte hirhedt regényét: »Lupin Arzén«-t, a betörő gavallért! Egy másik magyar lapban pedig a »Raffles« immár szintén világszerte hirhedt regényírójának, E. W. Hornung-nak egy újabb regényét találtam ezzel a címmel: »A gavallér utonálló«.

Mindezekből nyilvánvaló lett előttem, hogy most minden nagyobb világvárosnak megvan a maga speciális regényírója vagy szindaraktésinálója, aki egyébbel sem foglalkozik, mint az uri betörő alakjával. Ami Londonnak Hornung, az Párisnak Maurice Leblanc és bizonyára Berlinnek, Bécsnek meg minden nagyobb európai városnak rövid idő alatt meglesz a maga nép-

szerű írója, aki tetejére ül annak a hullámnak, amelyet a közönség izlése felvetett.

Nem is kell nagyon megvárni ezt az időt. Már itt van. Conan Doyle volt a kezdet, de az ő kezdeményezését, az ő detektiv-zsenijet, a Sherlock Holmes-t ma már tulszárnyalják a betörők, akiket nem tudott elfogni és akik itt grasszálnak most a közizlésen. Uri betörőkről álmodik a paloták és kunyhók lakója egyaránt. Ezt látja a színházában, az ujságjában, a könyveiben. Ez most a divat.

Manolescu György, az ál-Lahovány herczeg pedig épp most hal meg, amikor az ő alakját dicsőíti a legnépszerűbb irodalom! Ő nemcsak megirta, hanem át is élte a gavallér betörő regényét. Ha most adná ki emlékiratait, amelyekkel pár évvel megelőzte a divat áramlatát, nemcsak a könyvét kapkodták volna el, hanem pénzért mutogathatta volna magát. Hiszen nemsokára minden regényolvasó takfis, asszony, aggszűz egy-egy uri betörőről fog álmodni. Vak az, aki nem látja, hogy ez most a férfi-ideál megtestesülése...

És mialatt ezeket a sorokat irtam, egyszerre belépett hozzám egy kis ravaszarczu öreg ember, aki hosszasan elpanaszolta, hogy nem akarják a szerkesztőségbe sem befogadni, mert már vezércikkben és egyéb cikkekben agyoncsépték az ő jelmondatát: »semmi új sincs a nap alatt«. Akiba rabbi volt. A szerkesztők és az olvasók folyton ujat akarnak, a derék öreg pedig váltig azt állítja, hogy nem lehet ujat produkálni.

Diadalmas, kárörvendő arcczal rakta elém a »Raffles«, a »Lupin Arzén« és »A gavallér utonálló« című könyveket.

— Mi ez? — kérdezte gunyos, vékony hangján. — Talán ez is ujság? szenzáció? noch nie dagesen? Hiszen én már olvastam ezeket a regényeket mind. Csakhogy akkor régen más szerzők neve állt felettük. Ponsón du Terrail, Gaboriau, Montépin Xavér volt a szerzők neve. És akkor nem »Raffles«-nek hívták a hőst, hanem »Rocambole«-nak, »Monte Christo«-nak meg egyébnek. És nem egy kötet jelent meg belőlük mint most, hanem tiz, husz, száz, ezer. Az emberek falták őket. Sok családnak még ma is ez a kedves olvasmánya.

— Mit akar ezzel mondani, kis öreg? — kérdeztem tőle.

— Hát vak ön? — dühöngött a rabbi. — Nem látja, hogy semmi új sincs a nap alatt? Hogy megint Rinaldo Rinaldini lesz az ideálunk! Ernáni újra fel fog támadni. A romantikus rablóvezér újra divatba jön. Az angolok »out-law«-ja, a törvényen kívül álló, a törvényt kijátszó ember ismét a társadalom kedvenczé lesz! És ismét el fog jönni egy Mérimée, aki klasszikus nagyszerűségbe fogja burkolni a rablótá lett Don José és Colomba alakját!

— Ne kiabáljon úgy! — förmedtem rá az öregre, mert tulságosan használta a felkiáltójeleket.

— Én nem kiabálok, — ordított a rabbi — mert nekem igazam van. Egy új világ küszöbén állunk. Megint fel fog támadni az eltemetett romanticizmus

és fog még maga is rablóvezérekről regényt írni, fog még maga is tört oszlopok, hamvvedrek, cziprusok közt siránkozni, maga sem fog visszariadni tőle, hogy szerepeltesse a hü kutyát, amelyik a gazdája sirján könyezik! Érti!? Mindenki meg fog vadulni! Mindenki romantikus és szentimentális lesz. Mindenki a keblén fogja viselni a romanticizmus kék virágját! Középkori várkisasszonyok fognak visszatérni, titkos ajtók, csapdák, török, börtönből menekülő fegyenczek, pénzt szóró uri banditák. Mert ez kell a népnek! Érti? Ez kell a népnek! Mindig ez kell a népnek!

Akiba köszörülte a torkát, mert rekedtre kiabálta magát.

— És tudja-e, — szólt halkán, titokzatosan, sugva — mi fog még visszatérni? A klerikálizmus. Megint visszasírjuk majd a középkort. Keresztes lovagok és apácák jönnek majd divatba. Meg fogja látni.

Erre már felhaborodtam.

— Hallja, kis öreg, vagy ad nekem egy pointe-ot vagy azonnal hazakergetem. — Az öreg gondolkodott és rövidesen így szólt: »Kell-e jobb pointe, mint az a jó régi, hogy:

— Semmi uj sincs a nap alatt?«

Reveur.

II.

Világos ablakok.

Jön a pesti hajnal, reszketve, lomposan, mint a vén cseléd a szemeteskocsi elé. A köruton sárga felöltőket lóbál a szél, éjszakai cigányok dideregve bandukolnak a pálinkásboltok felé. Hörög a város; huzzák a kávéházak redőnyeit, a padlót behintik fűrészpórral, a pinczerek lassan rakosgatják a székeket. A külső részeken kis csoportokban, de beláthatatlan sorban munkások mennek, a teheneket hajtják így falun, a pesti tehének csüggedten, vakon lépkednek, csatakos a ruhájuk, a hajnal beeszi magát az ingbe és a tüdőbe is. Olyan a város, mint a frissen ásott sir, amely körül őszi alkonyatban bus alakok álldogálnak. És mennek az emberek, a legtöbbje nem is tudja hová, merre? A sarkokon hosszú üteg konflis áll, a kocsisok pokróczokban topognak, bambán néznek az utra. Már világosodik és így topogtak, fáztak egész éjszaka. Minek? Kinek kell itt kocsi?

Gyönyörű pesti hajnal, kora-tavaszzsal fehér szárnyad rozsdaszínű lett. A Duna felé mintha véres csik vonulna... A tulsó oldalon lomha feketeség, ott később virrad. A pesti Szajna lelketlen tintalé, nem gusztus benne a halál sem. Mint a csontos, savószemű német szüz, úgy fekszik ágyában, nem érez velünk, ostobán, kegyetlenül hömpölyög tovább. A hajnal elkerüli a folyót és betör a szűk mellékutcákba. A szélső házban pékműhely van, a pinczeablakokból melegség és világosság száll fel.

Suhog a hajnal szárnya, de megriad és permetezve támoogy a háztetők felett. Az emeletes viskókból sárga, violaszínű és véres szemek merednek rá, piszkos köny

csurog barna rámajukon, kétségbeesve, tébolyodottan bámulják a hajnal érkezését. Minden háznak világos valamelyik ablaka, végig a városon, mint a gond szimbóluma, egész éjszaka világosság sugárzik a redőnyök alól. Budapest szemé ez, a kereskedőé, az iparosé, az ügynöké, az orvosé, aki álmatlanul várja a rettenetes hajnalt, amikor kihuzzák feje alól a vánkost, megperdül a dob és mind-mind hosszú sorban, lehajtott fejjel megindulnak a vésztohely felé.

*

Már elolthatják a lámpát, a hajnalt megcsalni nem lehet, itt van, mint a végzet: megérkezett. A hálószobában, amelynek ablaka világos, az éjjel nem aludtak. Két puhafából való ágy, világossárgára politirozva, diszkoporsókhoz hasonlatos, amelyeket megkülönböztetett tisztelettel a kirakatba állítanak. A férfi hideg homlokát a dunyhába temeti és megkérdi százszor:

— Mi lesz holnap? Holnapután mi lesz?

Az asszony, szegény, egész nap dolgozott, a nagymosásra gondol, a gyerekek téli czipőjére, nem tud válaszolni, vigasztalni sem, aludni szeretne leginkább, de szemét marja a lámpa és így csak sir.

A kis szemetes megrázza a csengőt, a viczi kinyitja a kaput, bizony reggel lett. Itt a holnap és holnapután. Elsötétülnek a világos ablakok, lassan kihuny a város ezer és ezer szeme, győzött a hajnal és a friss, harmatos hűvösségben álmosan döcög az első sárga villamoskocsi....

*

Az Andrassy-uton tarka lányok vonulnak a borzókba, ahol ilyenkor marhahúst kapni. Szegények, reggel már csak a részeg férfiak érdeklik őket, a józanoknak már elmúlt a tegnap, nyújtózkodva, rosszkedvűen dolgozni sietnek. Ah, a kedves és vidám részeg hová tűnt Budapestből? Nagykalapú, ostoba lányok hiába keresitek! A templom felől kibukik egy alak, hosszú kabátban, félrekapott cölinderben; züllött és részeg, mint egy agyontánczolt, sarokba dobott báli ing. A kialudt, megmosakodott emberek gögösen kerülnek ki és a részeg, aki talán e pillanatban a legjózanabb az egész városban, megáll az Opera előtt. Nyugodtan, rekedten mondja:

— Az Opera be van zárva.

Botjába kapaszkodik, nehogy elfusson előle, úgy mondja még egyszer, most már fáradtan, a hangja csupa szomorúság:

— Az Opera be van zárva...

Már sokan gyűltek oda, a tejeskocsi is megállt, a pék, a mézárós, az irnok, a nappali pinczér és röhögve mutogatnak a görnyedt, ifju ágastyánra, aki harmadszor kiáltja, zokogva, halálos harsogással:

— Az Opera be van zárva!

Nézzétek a szemét, mint az éjszaka világos ablakai olyan panaszosak, véresek és megrendültek. A könye összecsorog a reggeli esővel, a tömeg gonoszul kaczagja, amíg szegény testvérünket el nem nyeli egy illatos, meleg fészek, — a pálinkásbolt.

Lázár Miklós.

INNEN-ONNAN.

○ **Hideg szoba, meleg szoba.** Nem a jótételekhez szokás, akiket ilyenkor a meleg kandalló mellett figyelmeztetni szokás, hogy gondoljanak a fagyoskodókra, akiknek nem fűt senki. A téli nyomor sokkal nagyobb dolog, semhogy ilyen apró betűkkel el lehetne intézni. Az a hideg szoba és meleg szoba, amelyről itt szó lesz, a minisztertanács. A miniszteri tanácskozásokat mostanában — ezt tudja minden ember — nem a miniszterelnöki palotában tartják, hanem a Gresham-palotában, Kossuth Ferencz lakásán. A kereskedelmi miniszter beteg, s nem mehet föl a hegyre. Hát a hegy jár ő hozzá minden szerdán. S ott tanácskoznak a miniszterek a betegszobában. S ebből kerekedik a baj. Mert Kossuth Ferencz csuzos lévén, sehogy se tűri a hideget. Ugy fűtik a szobáját, mint a gőzfürdőt. Darányi Ignác pedig mindent eltűr a világon, — még a dicséreteket is — csak a meleget nem tűri. Perczekig se tudja eltűrni a fűtött szobát. Már most mi legyen. Kossuth a hidegben megfagy, Darányi a melegben megsül. Tanácskoznunk pedig muszáj, mert nagyon sok a megtanácskozni való eset. Ugy segítenek hát a dolgon, hogy két szobában tanácskoznak. A Kossuthéban (a melegben) ül az egész kormány. A Darányiéban (a hidegben) ő egyedül. S át-át szólnak egymáshoz. Hol a hidegből a melegbe, hol a melegből a hidegbe. Ami elvégre nem is politikai esemény. De valahogy mégis megmagyarázza, miért lesz, amit elhatároznak: se hideg, se meleg.

* * *

○ **Megint a morálfilozófusok.** Ezer év óta szónokolgunk a politikai szabadságról s e közben ellefejtkeztünk arról, hogy az ember nemcsak politikai, de társadalmi életet is él, tehát szüksége van társadalmi szabadságra is. Ez a szabadság olyankor kerül szóba, amikor valaki kártyaadósságok miatt főbe lövi magát. A durranás felriasztja a társadalmi filozófusokat, akik ilyenkor az unalomig menő pontossággal megisméltik, hogy be kell tiltani a szerencsejátékokat. Ilyen motiválással törvényt lehetne hozni arról is, hogy a négyemeletes házakon nem szabad tót lányokat dolgoztatni, mert nap-nap után megisméltődik, hogy a tót leányok lefordulnak a negyedik emelet-ről és szörnyet halnak. A tót leányoknak eddig nem akadt gyámjuk, de a hazárdjátékosoknak gyámul kínálkozik minden szentimentális nyárspolgár. Hogy tiltassék be a hazárdjáték! Hát nem pusztul el több ember a börtönben, s nem megy-e még ennél is több ember tönkre az úgynevezett kereskedelmi vállalkozásokban? A világon minden koczkázattal jár s az izgalom, melyet az érez, a ki egy kártyára felteszi vagyonát; becsületét, bizonyosan megéri a veszteséget, ha az a veszteség akár maga az élet is. Értsék meg, hogy örömeikről van itt szó; s a tót napszámossal egész élete nem nyújt annyi örömet, mint a kártyásnak egy-két óra, melyet a klubban virraszt át. Hát miért hirdetnek statáriumot az örvendőkre, a mikor annyian vannak azok, akik fájdalomban, örömele nélkül élve, vétkeznek az élet ellen. Hagyják békében a morálfilozófiát s ne zavarják vele az élők örömeit és a holtak nyugalmát.

* * *

○ **A koronázatlan király.** Haakon király elhatározása forradalmat jelent a történelemben. A forradalom nem a komolyabbak közül való, de higgyék el, a legtöbb forradalomról utóbb mindig az sült ki, hogy nem volt komoly. A norvég király nem akarja magát megkoronáztatni, ami mostanáig szinte páratlanul álló esemény. Egy király, aki takarékoskodik; egy király, aki elvonja népétől a koronázó ünnep látványosságát!

Hát nem ok ez a forradalomra? Mert a népek sokat megbocsátanak királyaiknak, de mit kezdjenek az olyan uralkodóval, aki az egyetlen tőle telhető szép dolgot is megtagadja a komédiára szomjas millióktól. De hát hiába minden: Haakon király nem tágit. Ugy látszik, komoly oka van erre. Mert a multak eseményeiből láthatja, hogy a királyok hosszú élete és hosszú uralkodása nem azon mulik, hogy *ők* megkoronáztatják magukat. Norvégiának is volt már koronázott királya s Haakon ugy emlékezik, hogy ez a koronázott király éppen az ő elődje volt. Mirevaló hát a koronázás, ha még arra se jó, hogy ne zavarják le a királyt a trónusról. S Haakon király tette itt kezd forradalmi cselékedetté válni, mert rámutat arra, hogy nem a királyt, de a népet kellene megkoronáztatni. Mert a királyok koronázás nélkül is kitaranak a népek mellett, de a népek könnyen szakadnak el még a koronázott királyoktól is. Ki kellene hát egészíteni a koronázási aktust: a király tegyen esküt, hogy megtartja az alkotmányt s a nép esküdjék, hogy megtartja a királyát. Persze, hogy ez se volna tulságosan komoly dolog, mert bizonyos, hogy az eskü végeztével a királyok is, meg a népek is külön-külön a markukba nevetnének.

* * *

○ **A bárónő szakácsa.** Vaughan bárónő méltatlan lenne Lipót király kegyére, ha nem igyekeznék olyan szokásokat elsajátítani, amilyenekkel szerelmes pártfogója halhatatlanná tette magát a történelemben. A bárónő nem akar fizetni. Ilyen jó szokásra hamar tesz szert az az ember, aki Lipót királlyal érintkezik. S ez a fizetési viszony a jelen esetben annál érthetőbb, mert a bárónő csak ama bizonyos bibliai utasításhoz alkalmazkodik, mely azt mondja, hogy a feleség kövesse az urát. Igaz, hogy a feleségek rendszerint nem így tesznek, de a feleségek közt kivételek a — szeretők. S ha nem is hivatkozhatnák a bibliára, ugyan ki szólna le azért egy asszonyt, mert a szakácsától vagy szakácsnéjától kölcsön kért, vele fizettette ki a konyhaszámlákat s aztán fizetési kép telenséget jelentett. A szakácsok és szakácsnék mind tolvajok — így mondják a jó gazdasszonyok, akik a maguk tékozlását a cseléd kleptomániájára hártják. A szakácsok és szakácsnék mindig lopnak: az elszámolásnál a zöldség árát négy fillérről felveszik hatra. Csoda-e hát, ha a hónap vége felé fogytán a pénz, s az asszony kénytelen a szakácsnéhoz fordulni, aki magához lopkodta a háztartási pénzeket. A bárónő szakácsa nem veszt hát semmit, ha nem kapja meg azt a néhány száz frankot. Hisz a bárónő csak a saját pénzét kapta kölcsön a szakácsától. Aki nem akar fizetni, annak jó okoskodás ez. S a bárónő nem hiába asszony, s nem hiába szeretője a belgák királyának. Okoskodni úgy tud, mint egy asszony, s nem fizetni, mintha nem is a belga király szeretője, de maga a belga király lenne.

* * *

○ **Az elveszett asszonyok.** Soha olyan különös dolgot elveszett és meg nem került asszonyokról nem hallottam, mint aminőt most az amerikai lapok regélnek. Ugy esett, hogy New-Jerseyben a minap egy fiatal, csinos nő holttestére bukkantak. Nyilván valaki meggyilkolta. A rendőrség persze, amikor ráadta magát a titokzatos eset földerítésére, először is azon buzgólkodott, hogy megtudja, ki volt a megölt szép asszony. De nem tudtak meg róla egyebet, mint hogy idegen volt azon a vidéken és nem ösmerte senki. Betették hát a képét a lapokba, közölték a személyleírását plakátokon, nagy jutalmat tűztek ki annak, aki valami nyomra vezet a policzajt. Minden hiába. Még annak se volt foganatja, amikor hivatalosan felszólították mindenkit, hogy akinek a családjából, ismerősei közül, a szomszédságában fiatal nő eltűnt, jelentse be a rendőrségen. Azaz az utóbbi felszólításnak némi foganatja mégis volt, csak hogy éppen a rejtélyes halott titkát

nem tudták kideríteni. Ámde megtudták a bejelentésekből, hogy az utóbbi hetekben az amerikai Egyesült-Államokban nem kevesebb mint egyezeregyszáz nő tűnt el, majdnem egytől-egyig csinos fiatal asszonykák. Hát ez bizony nagy numerus. Nem csoda, hogy a rendőrség megdöbbsen, hogy a lapok tele vannak keserű panaszokkal. Akár büntettek, akár az asszonyi hűség fogyatékosága okozta ezt a rengeteg számot, mindenképpen érdemes a dologgal foglalkozni. Ezerszáz eltűnt asszony egy hét alatt. Akikről nem tudják, hová lettek; merre járnak, mi lett belőlük? Horribilis szám. Mégis, én nem az asszonyok dolgában látom az érdekességet, hanem a férfiakéban. Nem a megszökött menyecskék izgatnak, hanem az elhagyatott férjek. Mert az, már csakugyan érdekes dolog, hogy ezerszáz cserben hagyott férj nem keresi a feleségét, nem megy följelentésével a rendőrségre, hanem ül szépen odahaza, s még a füle botját se mozgatja. Ám amikor megtudják, hogy egyetlen asszonyt valahol halva találtak, egyszerre jelentkezik mind az ezerszáz. Mind a halottban keresi az eltűnt feleségét. A míg sok remény van rá, hogy a megszökött asszony él és semmi baja, mélységesen hallgat mind. De mihelyt csak egy piczurka kilátás van rá, hogy talán mégis meghalt, akkor már egy se tagadja a baját. Valami nagy hiba lehet az amerikai férfiakban, hogy olyan tömegesen hagyják ott őket az asszonyaik. De még nagyobb hiba lehet a nőkben. Mert nem keresik őket.

* * *

♠ **Korlátolt nyilvánosság.** Amerikában megkezdtek a második Thaw-pör tárgyalását. A tárgyalóteremből kizárták a nőket. Éppen csak a nőket, ami hamarosan nagy demonstrációkra ad okot az amerikai feministaiknak. És egészen méltán. Európában, az arisztokrata szellemű ó-világban senki se mert volna arra vállalkozni, hogy ilyen különbséget tegyen férfi és nő között. Amerika, a demokrácia klasszikus földje kivételeket statuál s megtagadja a nőtől azt a szellemi érettséget, hogy egy szenzációs tárgyalást végighallgathasson. Amerika nem félti a maga jó hírét, de ismeri és félti a nők idegrendszerét, mely könnyen idéz elő ájulási rohamokat. Hiszen ismeretes, hogy az eláulás szinte hozzátartozik a nőiességhez, s a nőre kárbavesztett az olyan tárgyalás, ahol egynéhányszor nem tűntethet a maga nőiessége mellett. Az első Thaw-pört ilyen tüntetésekre használták az amerikai hölgyek s ki tenne szemrehányást a bírónak, ha ez a Thaw-pört nem akarja minden részletében megismételteni. Amerika ujat, mindig ujat és változatosat akar. Érti, hogy a világ szemé megint rajta csügg, s inkább csorbát üt a demokrácián, sem hogy elrontson egy érdekes tárgyalást. A nők pedig tüntessenek, ha kedvük tartja. London megmutatta, hogy a legvadabb feminista-gyűlés is széjjelzavarható egy — egérrel. S egér még sok akad Amerikában, de a Thaw-ok már fogytán vannak.

* * *

○ **Ős-Buda.** Hát ennek is vége. Lebontották, szét-hordták, úgy elpusztították, mint hajdan az ellenség a megostromolt várat. Kővön kő nem maradt. Az igaz, hogy nem is volt kő benne, csak deszka és malter. Erkölcsös hely se volt Ős-Budavára tulontul. S így erkölcsi szempontból igazán nem nagy kár érte. A művészi érzéseink is megmaradhatnak, ha Ős-Buda nem is maradt meg. Sőt a pénzünk is megmaradhatna, ha egyáltalán volna. Mégis, amikor Ős-Buda szomorú pusztulására gondolok, melancholikus hangulat fog el. Már nagyon megszoktuk; erősen hozzá tapadtunk, tulságosan befészkeljük magunkat a rejtett lumpoló tanyákon. A mikor megvolt, mindig eltagadtuk, hogy benne jártunk, de amikor nem lesz meg, folyton visszakívánjuk, hogy bárha megvolna. Amíg benne jártunk, egyre szidtuk a büntanyát, amely léha

multságokra rabolja el a drága időnket, ha majd körülötte ögyelgünk, akkor meglátjuk, hogy Ős-Buda, ha nincs, nem is tudunk hová lenni, hová menni. Talán nem is kellett volna elpusztítani. De az emberek, amikor bundában járnak, sohase gondolnak rá, hogy milyen jó lesz majd nemsokára a lüsterkabát.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

Patachon-nak hívják a francia *patois*-ban azt a kocsist, aki agyonhajsolja a lovait. És így hívják a *Vigszínház* új darabjának, *Hennequin* és *Duquesnel* vigjátékának a hőst is, azt az embert, aki úgy hajsolja halálra az élvezeteit, mint olyik ember a lovát. Vagy mint némelyik bohózatiró a humoros szellemét. *Patachon*nak lenni nem is olyan hálátlan multság. A sebeshajtást rendszerint jól megfizetik és aki sebesen hajt, az minden órának leszakasztja a — tarifáját. Aztán ha elnyüvi a csikókat, veszi másikat a vásáron. De hol árulják azokat a csikókat, amelyekre a *Hennequinek*nek volna szükségük, mikor elhasználták a régieket? *Duquesnel* urnál bizonyosan nem; legalább úgy látszik, hogyha ők ketten összefogják is a *Pegázusukat*, akkor sem igen jutnak előbbre. Legfeljebb a rossz viccek kátyujába.

A rossz viccz pedig rendszerint jó volt valamikor. Csak az a baja, hogy egy kicsit elkésett. A *Patachon* szerzőinek is tartozik az ember annyi elégtétellel, hogy elismerje: valamikor nagyon jók lettek volna ezek a viccek, de vagy mi jöttünk rájuk korán; vagy a francia írók későn. Mert ugyebár a katolikus bigottság tulzottságain mi már a *Sztárai Mihály* uram komédiáiban mulattunk, aminek testvérek közt is van vagy háromszáz esztendeje. És az is bizonyos, hogy az ugynevezett aggszüz-humort is valahol *Löcsén* mutogatják az utolsó anyósvicczel — szegénykével — egyetemben, míg mi errefelé inkább bizonyos szánakozással nézzük az élet e szerencsétlen hajótöröttjeit. Továbbá miért nevetni való egy nagykoru ifju, aki mint *doctor juris* a hülyeség némi zománczával ismételteti folyton e szavakat: igen papa, nem papa. Mikor tudjuk, hogy ma már kiváló eredményeket ér el az orvostudomány e téren a borju-paizsmirigygyel.

A férfi tehát legyen férfi; a francia pedig disznókodjon; mert ha az ember a *Vigszínház*ba megy francia bohózatot nézni, akkor elvárja, hogy a pénzéért kidisznókodhassa magát. A francia temperamentumnak pedig — fájdalom ide, fájdalom oda — ez a világtörténeti hivatása, akárcsak a spanyolnak, hogy büszke legyen és — hidalogjon. A francia bohózat tulajdonképpen: dráma disznóságban elbeszélve és ha az ember mást kap, akkor úgy érzi magát, mint a betörő, aki a szövetkezet kasszájában nem bankót talál, hanem bölcs mondásokat.

A költői *cochonéria*-hiányt azonban, úgy látszik, a francziák is jó tanácsokkal akarják elintézni. Ennek a darabnak is van egy jó tanácsa: aki kidorbézolta magát Párisban, mialatt a felesége kint a falun imádkozott, az menjen szépen haza, mikor először nyilallik a derekába az *ischias*. Ez is jó viccz, demindjárt jobb, ha az ember a csuzos — vigjátékírók ellen fordítja.

*Patachon*t *Fenyvessi* játszsa. Ezt a nehéz, hálátlan szerepet csodálatos tapintattal tudja a diszkrét elegancia stílusában tartani. *Pajkosságában* is izléses, komolyságában is szeretetreméltó. A negyedik felvonásban játszsa el egy vén roué megtérését, aki miután a vejét átségitette a saját

lánnyával szemben a kezdet nehézségein és miután a szeretője megszökött, a csuza ellenben megjött, elhatározza, hogy beadja a derekát és belekapaszkodik az utolsó szalmaszálba, — a feleségébe. Ezt az elkoptatott és kissé szentimentális fordulatot a valóság-megéreztetés ezer finom árnyalatával tudja elfogadhatóvá tenni. Szerémi egy istenes vén gazembert, egy tömjénzagu patkányt játszik csókolnivaló humorral, Kiss Irén-nek pedig háromszor annyi ötlete van a kómikus aggszűz teleakasztására, mint a szerzőknek. Harmat Hedvig egész fiatalos naivságát, K. Szögyéni Mariska pedig a mellőzött asszony elegáns érzékenységét viszi csatába egy vesztett ügyért. És hálátlanság volna megfélemlkezni a többiekéről is, valamint a rendező Bródy István és a fordító Adorján Andor munkájáról, akik mindannyian jobb ügyhöz méltó buzgalommal pazarolták e darabra invenciójukat.

Baburin.

Művészet.

M. I. É. N. K.

Jó kis szó, kellemesen, otthoniasan hangzik: Miénk. Az öt betű a »Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köré«-t jelenti, s így megfejtve pláne szimpatikus ez a »Miénk« bár szigorúan véve egy kis pleonazmus van itt jelen, tudniillik az impresszionizmus szükségképpen magában foglalja a naturalizmust és a többi izmust is, mert az impresszionizmus maga a művészet. Az intuíció hevületével megtermékenyített pillanatok emlékeit keressük a művészetben, s eme pillanatok emlékei a leghosszadalmasabb munkát feltételező stilizáltságban is legértékesebb értékek gyanánt konstatalhatók. Mihelyt a művész a dolgok külső képeinek leábrázolásán tulmegy és lelki szenzációk kifejezésére új kifejező eszközöket von el magának a dolgok külső képéből, mihelyt egy művésznek stílusa van, tehát mihelyt művészsé lesz, azonnal kinőtt minden olyan iskolából, amit naturalizmusnak, szimbolizmusnak, miszticizmusnak vagy klasszicizmusnak lehet nevezni. Aki művész, az az eltűnő benyomás, az impresszió gazdag lelki tartalmát rögzíti meg és fejezi ki hozzá hasonlóan díszponált emberek számára, azt a titokzatosságot helyettesíti megnyugtató realitásokkal, amit mindnyájan éreznünk, az elvonuló felhőket, vagy a cikázó mozdulatokat, vagy a napsugárzás játékait szemlélvén és az impressziók dokumentumaiból tevődik össze a művészet és ahol az impressziók dokumentumai jelen vannak, ott eo ipso jelen van minden lehetséges fajtája a művészetnek.

A magyar impresszionisták első kiállítása, amely a Nemzeti Szálonban most nyílt meg, pompás példákkal szolgál a főntebb elmondott dolgokhoz. Ami itt kellemetlenül feltűnő, amiről érzi az ember, hogy nem ebbe a pompás környezetbe való, az egyszerűben elnevezhető valamely közkeletű iskola nevével, míg a Rippl-Rónai, a Márffy Ödön, a Fényes Adolf, a Szinnyi Merse Pál, a Ferenczy Károly képei előtt tünődve áll meg az ember, s hiába töri a fejét, hogy ezek közül melyik impresszionista és melyik naturalista. A Ferenczy egyik képe férfias, komoly színezésűek szintéziséből támadt: valahol, valamikor, egy meghatott, egy megilletődött pillanatban egy egész embercsoport gyönyörűségét érezte meg ez a művész és teli tudóval szívta be a dusnedvü lombok között reszkető üde levegőt és a dolgok mögött levő misztikumot érezte meg, amidőn egy izzó kék foltot látott kirágyogni a hevesen, a vakmerően zöld lombok alól. Lila reflexek a meztelen test felületén, a zöld lombtömegben rejtve munkáló titkos energiák,

lúktető, szenzációkkal teljes élet egy izzóan kék ruhadarab alatt, távoli vonatkozások, föltámadó régi emlékek egy matt aranyban rémlő szövetdarab láttára, nyugtalan, borzongó aggodás, hogy ez a formátlan vízió nyomtalanul tovatűnik, aztán az intuíció hirtelen fellángolása, gyors értékelés a művész lelkére ható benyomástöredékek között, lemérése és rendezése eme töredékeknek: ime, ebből a szinből ennyi és nem több, a másik szinből valamivel nagyobb massa, mindez pontosan, hajszálfinomán elhelyezve, hogy egyensúlyban tartsák egymást és egyszeriben kész egy örökéletű valóság, a kép, amelyből soha meg nem szakadó folytonossággal árad az első izzó pillanat egész végtelen érzéstartalma. Naturalizmus? Ha úgy tetszik, az is lehet, de itt vannak az első pillanat örökkévaló dokumentumai, tehát művészet, s mint ilyen verrokon a külsőleg annyira más Rippl-Rónai-művészettel.

Az a kis terem a jobb szárnyon, ahol a Rippl-Rónai és a Márffy-képek vannak, a leggazdagabb talán valamennyi terem között. Ismét eszünkbe jutnak itt a szavak: a naturalizmus és a többi izmus. Lám, két öreg ember ül a Rippl-Rónai egyik képén, előttük terített asztalon boros üveg, poharak és az üveg kemény, csillogó, a bor valódi bor, a terítő jóféle vászonnemű, az öregek fonnyadt arczán valódi emberi izmokon vet öregek redőket a valódi bőr: minden anyag a maga sajátos, egyéni életét éli és minden anyag letagadhatatlanul, félreismerhetetlenül a valódiság illuzióját kelti. Tehát naturalizmus, ugyebár, így vélekedik a töprengő ember, pedig csak egy tónussal kellene fokozni a pipázó öreg barna arcszínét, csak egy cikázó árnyékfolttal kellene megbontani a durva kabát egyszerű felületét és az egész anyagszerűség semmivé lenne és semmivé lenne a kép maga, amely az első pillanat-intuíció meglátásának, s az intuíció realizálódásának, a tudatban való megformálódásának köszöni létezését. Az anyagszerűség szükségképpen konstatalható, mert a meglátás pillanatában a művészre lehevesebben az anyagszerűségből következő hatások hatottak s így a képen megjelentek ezek a naturalisztikus momentumok is, de a másik pillanát a sárga és vörös színek szenzációjától izzott, egy másik pillanát tűzesszinű rózsák poézisét tártá föl a művész előtt s ebben a pillanatban az égő szirmok anyaga közömbös maradt, csupán az éles rajzzal meghatározott, a dekoratív foltok illették meg és a képből kimaradt minden naturalisztikus rekvizitum, a kép a sárga, vörös és szürké foltok, a hajszálfinomán értékelt színmasszák dekoratív arrangement-ja. A viruló kertek, a kék párákba burkolt emberi testek víziója ismét más érzéseket támaszt benne, s ezekhez az érzésekhez ismét más kifejező eszközöket stilizál ki magának és amint egy nagyvirágos-szövetű károszékben egy szőkehajtu, pufók gyereket pillant meg, a végsőkig fokozott kifejező erejű, egyszerű vonalak és a tompa lila, arany és ezüst színek látomása egészen Velasquez-hez viszi közel, anélkül, hogy a nagy spanyolra kimutathatóan hasonlítana.

És Fényes és Márffy és Gulácsy és Kernstock és még egyaránt. Még egy ekkora irás kell, hogy kiörülhessem minden örömet, még egyszer irni kell büszke, boldog, mámoros irást a mi nagy gazdagságunkról. Egyelőre befejezem az ügyet, mert teleírnám az ujságot és a szerkesztő ur igen zord szavakat mondana nekem a föltétlenül szükséges tömörségről és a bölcs mérsékletéről, amely disziti az ifjut.

Marco.

Zombory-kiállítás. Ez a szorgalmas, derék művész sokáig nem tudott megszabadulni egy kitűnő német professor hatása alól. Hűségesen festette sokáig a Zügel zordon foltokból összerótt teheneit, lovait és egyéb állatait, legfeljebb annyit engedvén meg magának, hogy a Zügel ragyogó és közismert plein air-jét valamivel zsirosabbá és festékszerűbbé egyéniesítette. Aztán egyszerre hűtlenné vált mesteréhez és

a természethez tért vissza. Legalább így vall egyik napilapunk kritikájában. A csöndesen ballagó állatok, a szolnoki fák alatt porzó, kiszikkadt magyar föld, a sárgavízű Zagyva és a halványkék alföldi ég, ime, ez a természet és ezt igyekszik — saját szavai szerint — Zombori megközelíteni. Ő mindenestre tudja, hogy mit akar, s nekünk legfeljebb arra a megjegyzésre kell szorítkoznunk, hogy a természet megközelítését mi más-képpen értelmezzük, s azt hisszük, hogy kevesebb »lefestésre« készítő alázat és valamivel több temperamentum, több erős hit a saját teremtő erejében közelebb hozná a természethez derék művészüket. A Könyves Kálmán helyiségeiben látható ez a kollekczió.

—m.

IRODALOM.

Örök fiatalság. Kérdeztük, hogy visszajön-e Szibéria hőmezőiről, ólombörtöneiből, mert nem hittük, mert nem igaz nekünk, még Jókainak sem volt igaz, még ő sem hitte, hogy kozákdárda elég erős és elég szilaj volna csillagot kioltani. Nem hittünk a halálában és — ő, a mi próféta lelkünk! — úgy van az igazság, ahogyan éreztük: Petőfi Sándor visszatért, fiatalsága teljes pompájában, ősz, telet nem ismerve, halált, föld hidegét felülbirva és beszél hozzánk újra.

Hozzánk beszél. Mert kegyes sorsa, amely minden ostor-csapásával ugy igazgatta, hogy gyöngyöt teremjen, megfogta a kezét akkor, amikor ezernyolczszáznegyvenhétben megírta előszavát összes költeményeihez és azt mondta neki: »Ezt ne add ki most, ezt nem érti meg a te századod, ez új, álmaidban eljövendő nemzedéknek szól«. És megszólalt most és beszél úgy, hogy a ma hangján cseng a szava, — egészen bizonyos volt, hogy ezt a kéziratát meg kell találni és most-kell megtalálni.

Az iskola és az az ügyefogyott magyarázgatás, amely folyton hozzá akar fénni a megmagyarázhatatlanhoz, már unottá, sablonossá tette előttünk a szertelenségében hitvány jelzöt, hogy: Petőfi óriás. Micsoda kénkőves pokollángja a gunynak kacagna ki a keskeny szájából most, ha ezzel a silány szélsőséggel dicsérnek szembe! Csak óriás? Valamivel több annál: ma, nyolczvanöt esztendő korában is huszonnégy éves, bár huszonnégy éves korában is nyolczvanöt esztendő volt. Mert a lángelmének nincs kor és nincs idő, neki csak örökkévalóság van.

Huszonnégy éves volt, amikor megírta ezt az előszót. A magyar stílusnak, amely előtte Pázmány és Mikes óta nem volt, ezt a csodáját, a lelkének ezt a kristálytükrét, amely annyira főlészen ment minden torzítástól, hogy inkább szerez magának száz ellenséget az őszinteségével, mint tíz barátot képmutatással.

Huszonnégy esztendő volt. Hát ki ez a kísértetiesen nagy ember, ez a félgyerek, ez a gögös, recsegő hangu tünemény, abból a fajtából, a genus irritabile vatum-ból? Ki ez? Eltökéltlenkedte az egész életét, a barátságban türehtetlen, a szerelemben éhhetetlen volt és szinte vak ügyetlenséggel, gyámoltalan szinpadiasággal rohant neki a fehéregyházai sikon a korai dárdának, amely átsegítette az örökkévalóságba.

Ki volt ez? Aki huszonnégy esztendő korában, amikor más a bajusza kötésével meg a nadrágja vasalásával törődik, odakiáltja a harsogó csatakiáltását az egész világnak, a reahajigált Ossa és Pelion alatt is kifeszíti a mellét, keresztüllátja a kovát, érzi, a lelke méhében viseli az egész századot és nem »csak halaványabb a szokottnál«, hanem mint vulkánfény világít előre? Ki ez, aki öt sorban mondja meg a jövendőt megint olyan igazán, mint ahogyan megmondta a szeptember végén, vagy amikor megírta, hogy az álmok nem hazudnak s amikor meglátta a csatamezőt? Ki ez, aki a magyar mértéket és rimet még nem tudja, de »van sejtése és az őszöne vezeti«, hogy ahol a legnagyobb hanyagsággal vádolják, ott jár leg-

közelebb a tökéletes, az igazi magyar versformához. Ki ez a más világról való, aki annyira öntudatos, hogy még a maga öntudatlanságát is teljesen átérti és már tudja mindazt, amit még nem tud? Ki ez? . . . Hozzákapok az őszülő halántékomhoz és szeretnék eltépni mindent, ami nem így van írva, mert ő tépett le előlünk minden virágot és csak azt hagyta meg, ami nem kellett neki. Huszonnégy éves korában, hónapokkal számítható idővel a halála előtt, a gyerekek, a próféta, a nem a maga idejébe való és tőle mégis elválaszthatatlan.

*

»A költészet nem nagyuri szalón, ahova csak fölpipe-rézve járnak, hanem szentegyház, melybe bocskorban, sőt mezitláb is beléphetni.« Lehet programot egy évszázadra így előre és így egy mondatban megparancsolni? Szabad az Istentől az, hogy huszonnégy éves ember így végrendelkezzék? Hiszen lehetetlen volt az, hogy valaki ezernyolczszáznegyvenhétben irt volna így, lehetetlen volt, hogy ez a hang akkor szóljon, ennek hozzánk kellett beszélni.

És fel kellett fedezni. Talán az ő lelke, az ő ihlete kényszerítette rá Kéry Gyulát, a Petőfi-Társaság új tagját, hogy megkeresse a szavát, ami a mi számunkra szól, amit nekünk őrzött meg az Idő.

(P—1.)

A külföld lírája. (*Die Lyrik des Auslandes, von Hans Betge. Leipzig.*) Németország gyomra évenként legalább három-négy antológiát megemészt. A boldog németek, a nagy megértők, továbbítók és felfedezők, akiknek olyan lírikusok dalolnak, mint Dehmel, Liliencron és Hofmansthal, nem féltékenyek másokra sem és most ime letarolják az egész világ virágtermését, hogy csüreikbe raktározzák. Náluk nem olyan szigorú az irodalmi védvám, mint nálunk, s az import majdnem akkora, mint az export. Egy ideig a francziák után mentek gőzölög szorgalommal és kissé kómiikus sietséggel, ma azonban már legalább tíz erős, egészen eredeti germán énekel az új idők új dalait. Ezzel a gondolattal veszünk kezünkbe Hans Betge antológiáját és nem találjuk közönyösnek, hogy ez új gondolatokra és új érzésekre éhes nép egyformán kíváncsi Csehország, Hollandia, Dánia, Spanyolország, Portugália, Kína és Japán lírájára, sőt reánk is, akik a német alfabetá szerint ugyan utolsók vagyunk, de értékben és eredetiségben a világversenyen is keményen álljuk a sarat. Nem tuzunk, ha azt írjuk, hogy a fiatal magyarok diadalmasan lovagoltak be Európa szívébe. Büszkeség éreznünk, hogy valami egységes szellem van e könyvben, az új érzések és gondolatok egymástól független nemzetközi közössége, és békés harmóniában fér meg egymás mellett a francia orchidea, a norvég gyopár, a mélytűzű olasz rózsza s a holdimádó japánok barackvirága. A fordítások alatt Dehmel, Schaukal, Hans Betge és a tíz nyelvet beszélő Ottó Hauser nevét olvassuk. A fiatal magyarságot pedig Petőfi kivül Kiss József, Vajda János, Ady Endre, Szilágyi Géza képviseli és még néhányan, akik legujabban jelentkeztek. A magyar verseket egytől-egyig Horvát Henrik fordította le, akit mi — sajnos — már elkéstünk felfedezni, mert már ezuttal is az a kitüntetés érte, hogy Baudelaire-t több jeles német műfordítás mellőzésevel egyedül az ő átültetésében kapjuk. Ihletes, lelkes, költői munkák ezek, után-költések, hárfaszzerű utánérzések, melyeken semmi fordítás-iz, semmi százkárolyi csináltság sincs, mind csupa merészség, eredetiség és zene s a nyelv is, a legeslegujabb, tűzben és vérben megedzött modern német nyelv, amelyen a Hart testvérek, Dehmel és Stephan George irnak. A fordítás technikája szinte nem is érzik. Horvátot a vers, mint egy primár természet-jelenség ihleti az utánköltés merész költői munkájára. Mindezt csak azért írjuk le, hogy megjegyezzük annak az embernek a nevét, aki közöttünk él s eddig oly ügyesen és csendesen tudott elbujni előlünk.

Lehotai.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Ruhák a legszebben tisztítatnak és festetnek Haltenberger Béla ruhafestő-gyárában Kassa. Alapítási év 1810.

Drága kincs a fog s értékéről akkor szerez tudomást az ember, ha elveszti. A szép fog, az illatos száj sem megvetendő előny. Jó szép fogakkal, illatos szájjal bír mindenki, aki rendszeresen használja a Brázay-féle Kalogén sóborszesz fogkrémet, amely korszakot alkot ezen a téren. A Kalogén nélkülözhetetlen a mindennapi szájmosságánál és fogtisztításánál.